

PAKOLAISTEN KOTOUTUMISEN HAASTEET SUOMESSA

Tuomas Kuru
Kandidaatintutkielma
Sosiaalityö
Avoin yliopisto
Kokkolan yliopistokeskus
Chydenius
Syksy 2021

KOKKOLAN YLIOPISTOKESKUS CHYDENIUS

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Kokkolan Yliopistokeskus Chydenius / Avoin yliopisto
Tekijä Tuomas Kuru	
Työn nimi Pakolaisten kotoutumisen haasteet Suomessa	
Oppiaine Sosiaalityö	Työn laji Kandidaatintutkielma
Aika Syksy 2021	Sivumäärä 37+9
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää Suomeen muuttaneiden pakolaistaustaisten maahanmuuttajien kotoutumiseen liittyviä haasteita kotoutumisen eri osa-alueilla sekä etsiä ratkaisuehdotuksia haasteiden lieventämiseksi. Tutkimus toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena ja tutkimusaineistona käytettiin suomalaisia tieteellisiä tutkimuksia, jotka käsittelivät osa-aluekohtaisesti sitä, kuinka pakolaiset onnistuvat kotoutumaan Suomeen.</p> <p>Tutkimuksen käsitteellisenä viitekehyksenä toimi Alison Agerin ja Alastair Strangin (2008) kotoutumisen käsitteellinen viitekehys. Viitekehys tarjosi laajan ikkunan pakolaisten kotoutumisen tarkasteluun, sillä se piti sisällään kymmenen (10) eri kotoutumisen osa-alueita. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus mahdollisti pakolaisten kotoutumisen tarkastelun laajasti. Aineistoksi muodostui täten 22 tieteellisen tutkimuksen ja oppikirjan muodostama joukko, joiden avulla osa-alueista oli mahdollista saada tutkimusta varten riittävä yleiskuva.</p> <p>Tutkimukseni perusteella voidaan todeta pakolaisten kotoutumisessa ilmenevän laajasti haasteita. Osa koetuista haasteista näytti vaikuttavan negatiivisesti myös muihin kotoutumisen osa-alueisiin ja esimerkiksi kielitaito näyttäytyi yhtenä kotoutumisen kannalta tärkeimmistä osa-alueista. Haasteisiin on esitetty tutkimuskirjallisuudessa jonkin verran ratkaisuehdotuksia. Kuitenkin esimerkiksi pakolaisten kokema syrjintä Suomessa on kotoutumista haastava tekijä ja ratkaisut tämän kaltaisten haasteiden poistamiseksi eivät ole kovin helposti toteutettavissa. Tutkimukseni perusteella pakolaiset näyttäisivät tarvitsevan yhteiskunnalta lisää tukea kotoutumisensa edistämiseksi.</p>	
Asiasanat: Pakolaisuus, kotoutuminen, kotoutumisen kaksisuuntaisuus	
Säilytyspaikka Kokkolan Yliopistokeskus Chydenius	
Muuta tietoa: Ohjaaja YTM Mira Välimaa	

KUVIOT

KUVIO 1 Kotoutumisen osa-alueet kotoutumisen viitekehyksessä..... 11

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	PAKOLAISUUS	4
3	KOTOUTUMINEN.....	7
	3.1 Kotoutumissuunnitelma	9
	3.2 Kotoutuminen Suomessa - kotoutumisen kaksisuuntaisuus.....	10
4	KOTOUTUMISEN KÄSITTEELLINEN VIIITEKEHYS	11
5	TUTKIMUKSEN TARKOITUS, TAUSTAT JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ.....	13
	5.1 Kuvaileva kirjallisuuskatsaus.....	13
	5.2 Tutkimusprosessi	14
	5.3 Aineiston hankinta ja rajaus	16
	5.4 Aineiston analyysi.....	16
	5.5 Tutkielman luotettavuus ja eettisyys	17
6	TUTKIMUSTULOKSET	18
	6.1 Perusta	18
	6.2 Mahdollistajat	21
	6.2.1 Kielitaito.....	21
	6.2.2 Turvallisuus ja jatkuvuus	23
	6.3 Sosiaaliset kontaktit	25
	6.3.1 Suhteet muuhun väestöön	25
	6.3.2 Suhteet viranomaisiin	26
	6.4 Keinot ja tulokset.....	27
	6.4.1 Hyvinvointi ja terveys	29
	6.4.2 Asuminen	30
	6.4.3 Koulutus	32
7	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	33
8	POHDINTA.....	36
	LÄHTEET	38

LIITTEET (poista tämä rivi, mikäli työssäsi ei ole liitteitä)

1 JOHDANTO

Tämän kandidaatintutkielman aiheena on pakolaistaustaisten maahanmuuttajien kotoutumisen haasteet Suomessa. Tutkielmassa tarkastelen pakolaisen kotoutumista Suomeen kotoutumisen eri osa-alueilla. Pakolaistaustaisten maahanmuuttajien määrä Suomessa ja muualla Euroopassa on lisääntynyt runsaasti viime vuosien aikana ja tämä on herättänyt runsaasti keskustelua aiheen ympärillä. Vuonna 2015 Euroopan pakolaissiikkeen seurauksena Suomeen saapui ennätysmäärä turvapaikanhakijoita, 32 476 (Sisäministeriö 2020). Tavanomaiseen verrattuna moninkertainen turvapaikanhakijamäärä toi esiin kotoutumiseen liittyviä haasteita ja samalla lisääntynyt väkimäärä haastoi suomalaisen kotoutumisjärjestelmän toimivuuden. Useat tutkimukset osoittavatkin, että kokonaisvaltainen kotoutuminen Suomeen on haastavaa ja näiden haasteiden paikantaminen on kotoutujan ja yhteiskunnan kannalta tärkeää (kts. Nieminen, Sutela & Hannula 2015; Hammar & Katisko 2018, 213-220; Kokkonen 2010).

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää millä osa-alueilla pakolaisten kotoutumiseen liittyviä haasteita ilmenee ja millaisia ratkaisuehdotuksia tutkimuskirjallisuudessa on niihin esitetty. Aihe on kiinnostava ja ajankohtainen, sillä vuonna 2015 pakolaissiikkeen seurauksena Suomeen saapuneiden turvapaikanhakijoiden Kotouttamislain (1386/2010) mukaiset kolmen vuoden kotoutumissuunnitelmat ovat hiljattain päättyneet. Tämä tarkoittaa sitä, että suuren pakolaisjoukon tuettu kotoutumisjakso on päättynyt ja vastuu kotoutumisen jatkumisesta on henkilöillä itsellään. Lisäksi vaikka pakolaisten tulo Suomeen on palautunut normaaliksi vuoden 2015 jälkeen, pakolaistilanne maailmalla on edelleen haastava. Tämän seurauksena tilanne voi muuttua Suomessa nykyisestä rauhallisesta tilanteesta jälleen tilanteeseen, jossa

pakolaisten määrä ylittää Suomen kotouttamisjärjestelmän kantokyvyn. (Castaneda ym. 2018, 26.) Kotoutumisen tutkiminen on tärkeää juuri siksi, että kotouttamisen ammattilaiset ja kotouttava yhteiskunta ovat tulevaisuudessa valmiimpia kotouttamaan Suomesta turvapaikkaa etsivät henkilöt.

Pakolaisten kotoutuminen Suomeen on tärkeää pakolaisten itsensä sekä suomalaisen yhteiskunnan kannalta. Kotoutuneina, yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä pakolaiset pystyvät vaikuttamaan oman elämänsä kulkuun, mikä tukee osaltaan heidän hyvinvointiaan. Yhteiskunnan näkökulmasta pakolaistaustaisten maahanmuuttajien kotoutuminen Suomeen on tärkeää, sillä suomalaiset ikääntyvät ja eikä syntyvyys riitä kattamaan työelämästä poistuvien ihmisten jättämää aukkoa (Pöyhönen ym. 2010, 22). Pakolaistaustaiset maahanmuuttajat voivat kotoutuessaan ja työllistyessään Suomeen tukea nykyisten, verovaroilla rahoitettujen peruspalvelujen säilyvyyttä.

Pakolaisten kotoutumisen tutkiminen on sosiaalityön näkökulmasta merkityksellistä, sillä kuten laissa kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) todetaan, kunnilla on vastuu kotoutujien alkuvaiheen ohjaus- ja neuvontapalveluiden järjestämisestä. Kunnan kotouttamispalvelut, eli usein kotoutujan oma sosiaalityöntekijä tai -ohjaaja on mukana laatimassa kotoutujan kotoutumissuunnitelmia ja hänen vastuullaan on auttaa järjestämään kotoutujalle esimerkiksi asuminen, tarvittavat terveyspalvelut sekä tulkkaus tilanteisiin, joissa tulkin käyttäminen on kotoutujan kannalta tarpeellista. (THL 2021.) Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten on työnsä vaikuttavuuden vuoksi tärkeää ymmärtää pakolaisten kotoutumista ja sen haastavuutta, sillä heillä on mahdollisuus toiminnallaan yrittää helpottaa pakolaisten sopeutumista Suomeen.

Päädyin rajaamaan tutkielman tutkimusjoukon pakolaistaustaisiin maahanmuuttajiin, sillä maahanmuuttaja – käsite pitää sisällään suuren ja heterogeenisen joukon ihmisiä ja tämän vuoksi tutkimusjoukon rajaaminen on välttämätöntä. Pakolaisia ovat siis turvapaikanhakijoina Suomeen saapuneet pakolaiset sekä kiintiöpakolaisena Suomeen

otetut henkilöt (Sisäministeriö 2020; Pakolaisapu 2020). Lisäksi rajaan tutkimusjoukon käsittelemään työikäisiä eli 18-64 vuotiaita pakolaisia.

Jätän tutkimukseni ulkopuolelle työperäiset maahanmuuttajat, sillä heidän lähtökohdansa kotoutumisprosessiin poikkeaa pakolaistaustaisista maahanmuuttajista oleellisesti heidän työllistyessä usein nopeasti maahantulon jälkeen (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017, 46). Tutkimukseni ulkopuolelle jäävät myös Suomessa ilman oleskelulupaa olevat paperittomat henkilöt sekä tilapäisellä B-oleskeluluvalla Suomessa oleskelevat pakolaiset, sillä heillä ei ole muunlaisen oleskeluluvan saaneisiin pakolaisiin nähden samanlaisia oikeuksia ja mahdollisuuksia kotoutua Suomeen (kts. Pakolaisneuvonta 2021; Migri 2021).

Tutkielman tutkimuskysymykset ovat: *Millaisia haasteita kotoutumiseen liittyy kotoutumisen eri osa-alueilla?* ja *Millaisia ratkaisuehdotuksia tutkimuskirjallisuudessa on esitetty näiden haasteiden ratkaisemiseksi?* Tutkielmani aluksi selvennän tutkimuksen keskeisimmät käsitteet. Tämän jälkeen avaan tarkemmin tutkimuksen tarkoitusta, tutkimuskysymyksiä sekä tutkimuksen teoreettista viitekehystä, joka on Alastair Agerin ja Alison Strangin (2008) kotoutumisen käsitteellinen viitekehys. Viitekehys pitää sisällään kymmenen kotoutumiselle keskeistä osa-aluetta, joita käsittelen aineiston käsittelyosuudessa. Aineistonkäsittelyn jälkeen analysoin aineistosta saadut tulokset ja lopuksi tuon julki omaa pohdintaani tuloksista.

2 PAKOLAISUUS

YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n mukaan noin prosentti maapallomme väestöstä, eli lähes 70 miljoonaa ihmistä, on joutunut jättämään kotinsa vuoden 2019 loppuun mennessä. Heistä asuinmaansa ulkopuolelta turvaa hakevia on noin 34 miljoonaa. (UNHCR 2020.) Suomeen pakolaiset saapuvat useimmiten joko turvapaikanhakijoina, kiintiöpakolaisina tai perheenyhdistymisprosessin seurauksena (Lyytinen 2019, 22). Suomeen saapuneet turvapaikanhakijat ja sittemmin oleskeluluvan saaneet pakolaiset ovat yleisimmin kotoisin Lähi-Idän maista, kuten Irakista ja Syyriasta sekä Pohjois-Afrikan valtioista, kuten Somaliasta (Pakolaisapu 2020; Migri 2016).

Vuonna 2015 pakolaisliikkeen seurauksena Suomeen saapui 32 476 turvapaikanhakijaa. Tulijamäärä oli suurempi kuin koskaan aikaisemmin ja lähes kymmenkertainen tavanomaiseen turvapaikanhakijamäärään nähden. Esimerkiksi vuonna 2019 uusien turvapaikkahakemusten määrä oli hieman alle 2500 hakemusta ja kaiken kaikkiaan Suomi vastaanotti vuonna 2019 4500 oleskelulupahakemusta. (Pakolaisapu 2020.) Turvapaikanhakijoiden määrä onkin vuoden 2015 jälkeen palannut aikaisemmalle tasolle, sillä vuosina 2016-2020 Suomeen on tullut vuosittain 3200-5000 turvapaikkahakemusta (Migri 2021). Turvapaikanhakijoiden lisäksi Suomeen saapuu vuosittain keskimäärin 1000-2000 henkilöä oleskeluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden perheenyhdistämisprosessien seurauksena (Tilastokeskus 2021).

Ihmiset joutuvat hakemaan turvapaikkaa erilaisista syistä. Monesti syynä ovat esimerkiksi pitkittyneet konfliktit kotimaassa ja niistä aiheutunut uhka turvallisuudelle. Myös muutokset asuinympäristössä ja luonnonkatastrofit aiheuttavat ihmisten pakkomuuttoa toisiin maihin. (Lyytinen 2019, 21-22.)

Pakolaisten pakotettu muutto kotimaasta turvapaikkamaahan on heille raskas prosessi, johtuen isosta ja usein nopeasti tapahtuvasta elämäntilanteen muutoksesta. Monesti tilanne lähtömaassa on stressaava ja jopa traumatisoiva esimerkiksi sodan vuoksi. Lähtötilanteessa turvapaikkamaa ei useinkaan ole tiedossa ja sen vuoksi uuden asuinmaan kulttuuri, tavat ja kieli voivat olla täysin uusia. (Kokkonen 2010, 17-18.) Tilanteensa vuoksi pakolaiset ovat saapuessaan Suomeen lähtökohtaisesti eriarvoisessa asemassa suhteessa muihin maahanmuuttajaryhmiin ja kantaväestöön.

Pakolaisuuteen on yleisesti tunnustettu olevan kolme eri toimintamallia. Vaihtoehtoina ovat paluu lähtömaahan, kotoutuminen uuteen asuinvaltioon tai uudelleensijoittaminen uuteen turvapaikkavaltilioon kiintiöpakolaisena. Usein paluu lähtömaahan ei ole mahdollista kriisien ja konfliktien pitkittyessä ja tästä syystä kotoutuminen uuteen asuinvaltioon on noussut keskeiseksi ratkaisuksi, johon pakolaiset ja heidän turvapaikkamaansa pyrkivät. Turvapaikkamaan kotouttavat toimenpiteet sekä kansalaisten ja yhteiskunnan yleinen avoimuus ja tasa-arvoisuus kotoutuvia pakolaisia kohtaan ovat keskeisessä asemassa pakolaisuuden ratkaisemisessa ja kotoutumisen mahdollistamisessa. (Lyytinen 2019, 22-23.)

Kiintiöpakolaiset ovat usein kaikista heikoimmassa asemassa olevia ihmisiä, joiden kansainvälisen suojelun tarve on akuutein. Kiintiöpakolaisia ovat YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n pakolaisiksi toteamat henkilöt. (Pakolaisapu 2020; Sisäministeriö 2020.) Kiintiöpakolaisena Suomeen tuleva henkilö tarvitsee kansainvälistä suojelua kotimaansa olojen vuoksi tai uudelleensijoituksen, pois nykyisestä maasta, mikäli kyseinen maa ei pysty tarjoamaan pysyvää turvapaikkaa. Suomi valitsee

kiintiöpakolaisensa haastattelemalla pakolaisia sekä pakolaisjärjestö UNHCR:n laatimien asiakirjojen ja raporttien perusteella. Suomi ottaa vastaan kiintiöpakolaisia vuosittain 750-1050 henkilöä. (Mäkelä 2016, 78-79; Migri 2020.)

Kiintiöpakolaisten Suomeen tulo eroaa jonkin verran turvapaikanhakijoina Suomeen saapuneista henkilöistä. Valitut kiintiöpakolaiset saavat automaattisesti oleskeluluvan Suomeen ja heidät sijoitetaan kuntiin ympäri Suomea vastaanottokeskusten sijaan. Lisäksi Maahanmuuttovirasto järjestää yhdessä yhteistyötahojensa kanssa kiintiöpakolaisille kulttuuriorientaatiokoulutuksen, jonka tarkoituksena on lisätä pakolaisten tietämystä uudesta asuinvaltiosta ja -kunnasta sekä pakolaisille suunnatuista palveluista. (Mäkelä 2016, 84.)

3 KOTOUTUMINEN

Kotoutumisen voidaan ymmärtää olevan kehitystä, joka syntyy maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutuksesta. Kotoutumisen tavoitteena on säilyttää maahanmuuttajan oma identiteetti, kulttuuri ja kieli, mutta samalla tarjota hänellä uudessa yhteiskunnassa ja sen työmarkkinoilla tarvittavia taitoja ja tietoja. (Castaneda ym. 2018.)

Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) on säädetty ohjaamaan ja tukemaan Suomeen saapuvien maahanmuuttajien kotoutumista. Kotoutumisen lisäksi lain tavoitteena on edistää maahanmuuttajien yhteiskunnallista osallisuutta ja näin lisätä tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta yhteiskunnassa. Laista käy ilmi maahanmuuttajien oikeudet saada esimerkiksi ohjausta ja neuvontaa kotoutumisen edistämiseksi sekä kotouttavien tahojen, kuten kuntien ja työ- ja elinkeinotoimiston tehtävät kotoutumisprosessissa. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.) Laki luo kotoutumiselle raamit, jonka sisällä maahanmuuttajat ja yhteiskunnalliset toimijat yhdessä edistävät kotoutumista. Lisäksi sen tarkoituksena on mahdollistaa yhdenvertaiset lähtökohdat kotoutumiselle kaikille oleskeluluvan saaneille ulkomaalaistaustaisille henkilöille.

Kotoutuminen on laaja-alainen ilmiö. Kun ihminen aloittaa elämän uudessa asuinvaltiossa, hänen kokee suuren elämänmuutoksen. Lähtökohtaisesti kun turvapaikanhakija saapuu Suomeen hakemaan turvapaikkaa, ovat esimerkiksi kieli,

kulttuuri ja yhteiskunnan toimintatavat erilaiset kuin kotimaassa. Turvapaikanhakijan perhe ja muut tutut ihmiset ovat useimmiten jääneet kotimaahan, minkä vuoksi sosiaalista tukea antavia ihmissuhteita ei ole. Kotoutumisprosessi pitääkin sisällään kaikki elämän keskeisimmät osa-alueet ja jotta voidaan puhua esimerkiksi pakolaisen kotoutuneen Suomeen, tulee suurimman osan näistä osa-alueista toimia riittävän hyvin. (Saukkonen 2020, 18.)

Jokaisen pakolaisen kotoutumispolku on yksilöllinen. Osa saattaa kotoutua esimerkiksi työpaikan avulla saadessaan työpaikalta sosiaalisia kontakteja elämäänsä ja sanallisen kanssakäymisen myötävaikutuksena myös kielitaito paranee. (Saukkonen 2020, 19.) Myös työ- ja elinkeinoministeriön kotouttamisen osaamiskeskus (2021) korostaa arkipäiväisten toimintojen, kuten työn ja harrastusten merkistystä kotoutumisessa. Toisaalta työpaikka ja lisääntyneet tulot eivät tarkoita automaattisesti onnistunutta kotoutumista ja lisääntyntä hyvinvointia, vaan esimerkiksi luottamuksellisten ihmissuhteiden puute voi aiheuttaa yksinäisyyden tunnetta, joka vaikuttaa negatiivisesti koettuun hyvinvointiin (Saukkonen 2020, 19).

Kotoutumisen käsitteen moninaisuus ja tutkijoiden erilaiset käsitykset kotoutumiseen vaadittavista kriteereistä näyttävät kotoutumisen haastavana ja pitkäjänteisyyttä vaativana prosessina. Esimerkiksi Alastair Agerin ja Alison Strangin (2008) kotoutumisen teoria sisältää kymmenen osa-alueetta, jotka ovat keskeisiä kotoutumisen onnistumiseen liittyen. Ager ja Strang (2008) pitävät kotoutumisen kannalta oleellisena asiana oleskelulupaa ja sen tuomia oikeuksia, kielen ja kulttuurin tuntemusta, perusturvallisuutta, sosiaalisia kontakteja sekä työtä, terveyttä, koulutusta ja asumista.

Kotoutumista voidaan mitata yleisesti tarkastelemalla erilaisia tilastoja kotoutumisen eri osa-alueista. Onnistunut kotoutuminen ei tarkoita sitä, että millään kotoutumisen osa-alueella ei saisi olla eroja maahanmuuttajien ja kantaväestön välillä, sillä käytännössä täydellinen yhdenvertaisuus ei ole mahdollista (Saukkonen 2020, 53).

Esimerkiksi rikostilastot antavat suuntaa kotoutumisen onnistumisesta, sillä maahanmuuttajien rikollisuudella on todettu olevan yhteys heidän heikkoon kotoutumiseen ja asemaan työmarkkinoilla. (Laitinen ym. 2016, 111-112.) Myös tilastot maahanmuuttajien työllisyydestä ovat yleinen keino kotoutumisen onnistumisen tarkasteluun. Saukkosen (2020, 18) mukaan suuret erot kantaväestön ja maahanmuuttajien työllisyydessä kertovat maahanmuuttajien kotoutumisen haasteista. Työllistyminen on tärkeä osa kotoutumista vaikkakin kokonaisvaltaiseen kotoutumiseen vaaditaan kotoutujalta usean eri osa-alueen, kuten esimerkiksi kielen ja kulttuurin osaamista.

3.1 Kotoutumissuunnitelma

Kotoutumisen edistämiseksi asetetulla lailla (1386/2010) on tarkoitus edistää Suomeen saapuneiden maahanmuuttajien kotoutumista ja integroitumista. Lain 2 luvun 6§:n 1 momentissa on määritelty kuntien sekä työ- ja elinkeinopalvelujen velvollisuudesta järjestää kotoutumista edistävät toimenpiteet. Kunta sekä työ- ja elinkeinotoimisto tekevät yhdessä asiakkaan kanssa yksilöllisen kotoutumissuunnitelman, jonka tarkoituksena on luoda maahanmuuttajalle polku, jota seuraamalla hän voi oppia suomen kielen. Suomen kielen oppiminen mahdollistaa integroitumisen yhteiskuntaan (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että kunnat tarjoavat kotoutuvalle maahanmuuttajalle ohjausta ja neuvontaa kotoutumisen tueksi ja työ- ja elinkeinotoimisto järjestää heille heidän osaamistaan kehittäviä opintoja, kuten luku- ja kirjoitustaidon opetusta tai suomen kielen kursseja.

Kotoutumissuunnitelma on poikkeustapauksia lukuun ottamatta kestoaltaan korkeintaan kolme vuotta (Työ- ja elinkeinoministeriö 2020). Lähtökohtaisesti pakolaisen kotoutumissuunnitelmaan kirjatun kotoutumiskoulutuksen on tarkoitus kehittää kotoutuvien maahanmuuttajien kielitaitoa, yhteiskunnallista ja kulttuurista osaamista sekä elämänhallintaa koskevia valmiuksia. Näiden taitojen avulla kotoutuja pystyy

integroitumaan uuteen asuinympäristöönsä, pyrkiä työelämään ja mahdollisiin jatkokoulutuksiin. (Tarnanen & Pöyhönen 2011, 143.)

3.2 Kotoutuminen Suomessa – kotoutumisen kaksisuuntaisuus

Kotoutuminen on kaksisuuntaista toimintaa, jossa tavoitteena on maahanmuuttajien sopeutuminen aktiiviseksi osaksi yhteiskuntaa, mutta myös yhteiskunnan mukautumista sellaiseksi, jossa maahanmuuttajat voivat toteuttaa itseään oman identiteetin ja kulttuurin mukaisesti omalla kielellään (Saukkonen 2020, 21). Työ- ja elinkeinoministeriön kotouttamisen osaamiskeskus on määritellyt kotoutumisen kaksisuuntaiseksi muuttumisen prosessiksi. Sen mukaan maahanmuuttaja kotoutuu hankkimalla yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia taitoja sekä tietoja ja yhteiskunta kehittyi muuttamalla monimuotoistuvan väestön tarpeiden edellyttämällä tavalla (Työ- ja elinkeinoministeriö 2021).

Saukkonen (2020, 22) tarkoittaa yhteiskunnan kotoutumisella eri instituutioiden ja poliittisen järjestelmän joustavuutta mukautua lisääntyvään maahanmuuttajien määrään. Nämä tekijät luovat toimillaan maahanmuuttajille edellytykset päästä sisään yhteiskuntaan tavalla, jossa heidän tarpeensa kotoutumista koskien on huomioitu mahdollisimman monella yhteiskunnan sektorilla. Yhteiskunnan velvollisuus onkin eri toimien avulla tarjota maahanmuuttajille mahdollisuus kotoutumiseen ja aktiiviseen osallistumiseen. Yhteiskunta odottaa maahanmuuttajalta aktiivisia toimia kotoutumisensa edistämiseksi. Kotoutumisen keskiössä on viime kädessä maahanmuuttajan sitoutuminen ja motivaatio kotoutumiseen ja oman elämäntilanteensa edistämiseen (Työ- ja elinkeinoministeriö 2021).

4 KOTOUTUMISEN KÄSITTEELLINEN VIITEKEHYS

Tutkimuksen käsitteellisenä viitekehysenä on Alastair Agerin ja Alison Strangin (2008) kotoutumisen käsitteellinen viitekehys. Kotoutuminen on käsitteenä laaja ja keskustelua herättävä. Ager ja Strang (2008) ovat luoneet kotoutumisen kehyksen, joka pitää sisällään kymmenen kotoutumiseen tarvittavaa osa-aluetta. Ritva Mertaniemi (2018) on vapaasti kääntänyt Hyvä alku Pohjanmaalla – kotoutumishankettaan varten Agerin ja Strangin (2008) määrittämien osa-alueiden kartan. Käytän osa-alueista Mertaniemen (2018) luomia käännöksiä.

Kuvio 1. Ritva Mertaniemen (2018) käännös Agerin ja Strangin (2008) kotoutumisen viitekehysten osa-alueista.

Kotoutumisen osa-alueet on jaettu neljään kategoriaan. Kotoutumisen *perustana* ovat oleskelulupa ja sen tuoma status ja oikeudet. Oleskeluluvat ovat erilaisia. Esimerkiksi yhden vuoden tilapäisellä B-oleskeluluvalla Suomessa asuvan asema on epävarmempi kuin esimerkiksi neljän vuoden jatkuvan A-oleskeluluvan tai pysyvän P-oleskeluluvan omaavalla henkilöllä. Oleskeluluvista A ja B ovat määräaikaisia oleskelulupia ja ne tulee uusita tietyin määräajoin. (Maahanmuuttovirasto 2021.) Kotoutumisen *mahdollistajat* ovat Agerin ja Strangin (2008) mukaan kielitaito, kulttuurinen osaaminen sekä koettu turvallisuus. Erityisesti kielitaito on tekijä, joka mahdollistaa kotoutumisen tai muodostuu sille esteeksi. Esimerkiksi terveyspalvelujen heikko saatavuus tai vääränlaisen palvelun saanti johtuvat usein pakolaisen kielitaidon puutteesta. *Sosiaaliset kontaktit* ovat kotoutumisessa tarvittavia suhteita. Kotoutumiseen tarvittavia sosiaalisia suhteita ovat suhteet lähipiiriin, muuhun väestöön sekä yhteiskunnan instituutioissa toimiviin viranomaisiin. (Ager ja Strang 2008.)

Kotoutumisen keinoja ja tuloksia ovat työ, asuminen, koulutus sekä terveys ja hyvinvointi. Nämä osa-alueet ovat samanaikaisesti kotoutumisen keinoja, mutta myös onnistuneen kotoutumisen tuloksia. Kodin olemassaolo luo turvallisuutta ja vakautta elämään ja sen merkitys on suuri, sillä turvallisen asuinympäristön puuttuminen on pakolaisten perimmäinen syy jättää kotimaansa. Työllisyys on keskeinen osa kotoutumista, sillä se vaikuttaa olennaisesti esimerkiksi pakolaisen mahdollisuuksiin kehittää itseään ja suunnitella tulevaisuutta. Työn on todettu myös kehittävän pakolaisten kielitaitoa. Työn lisäksi myös ammatillinen koulutus ja jatkokoulutus kehittävät pakolaisten kieli- ja työskentelytaitoja ja täten lisäävät heidän arvoaan työmarkkinoilla (Ager & Strang 2008; Mertaniemi 2018.) Kuitenkin näiden osa-alueiden saavuttamiseen pakolaisilla näyttäisi liittyvän useita haasteita. Tutkielmassa selvitän, millaisia kotoutumisen haasteita pakolaisilla on, mitkä heikentävät heidän kotoutumistaan Suomeen.

5 TUTKIMUKSEN TARKOITUS, TAUSTAT JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Tämän tutkielman tarkoituksena on tutkia kirjallisuuskatsauksen avulla Suomessa asuvien pakolaistaustaisten maahanmuuttajien kotoutumista ja siihen liittyviä haasteita. Tavoitteena on löytää ja tuoda esiin jo olemassa olevasta tutkimustiedosta konkreettisia haasteita sekä ratkaisuehdotuksia, joita näiden haasteiden lieventämiseksi on kirjallisuudessa esitetty.

Tutkielman tutkimuskysymyksinä ovat :

1. Millaisia haasteita kotoutumiseen liittyy kotoutumisen eri osa-alueilla?
2. Millaisia ratkaisuehdotuksia tutkimuskirjallisuudessa on esitetty näiden haasteiden ratkaisemiseksi?

5.1 Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Tämän tutkielman tutkimusmetodi on kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on yleinen kirjallisuuskatsauksen muoto, jonka avulla tutkimuksen kohdetta on mahdollista tarkastella laajasti kirjallisen aineiston pohjalta. Kirjallisuuskatsauksen avulla on mahdollista tarkastella jo olemassa olevia teorioita ja kehittää, arvioida ja rakentaa niistä uusia asiakokonaisuuksia. Lisäksi

kirjallisuuskatsauksen avulla on mahdollista tuottaa kattava analyysi tutkitusta ilmiöstä tutkimuskirjallisuuden avulla. (Salminen Ari 2011, 3-7; Pare & Kitsiou 2016.)

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on jaettu kahteen orientaatioon: narratiiviseen ja integroivaan. Tässä tutkielmassa on käytetty narratiivista kirjallisuuskatsauksen muotoa. Narratiivisen kirjallisuuskatsauksen avulla tutkimusaiheesta on mahdollista tuottaa mahdollisimman laaja yleiskuva tiivistämällä aiemmin tehtyjä tutkimuksia ja luomalla niistä uusia johtopäätöksiä (Pare & Kitsiou 2016). Narratiivinen kirjallisuuskatsaus on jaettu kolmeen eri toteuttamistapaan: toimitukselliseen, kommentoivaan ja yleiskatsaukseen. Tässä tutkielmassa käytän narratiivista yleiskatsausta, sillä se mahdollistaa laajan aineiston käytön tutkimuksessa. (Salminen 2011, 3-7.)

Tutkielman aiheen laajuudesta johtuen pidän kuvailevan kirjallisuuskatsauksen käyttöä perusteltuna. Kotoutuminen pitää sisällään useita eri osa-alueita ja kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla on mahdollista tiivistää laajasta aiheesta saatu tutkimustieto helposti ymmärrettävään muotoon. Lisäksi kuvaileva kirjallisuuskatsaus sallii väljemmän asettelun tutkimuskysymyksille kuin esimerkiksi systemaattinen kirjallisuuskatsaus. Mahdollisuus väljään tutkimuskysymysten asetteluun mahdollistaa kotoutumisen aihealueen laajemman tarkastelun ja analysoinnin.

5.2 Tutkimusprosessi

Ryhtyessäni tutkimusprosessiin olin päättänyt tutkia Suomessa asuvien pakolaisten tilannetta uudessa asuinvaltiossaan. Ennen tutkielman teon aloitusta otin selvää kuvailevasta kirjallisuuskatsauksesta ja sen erityispiirteistä. Tutustuin aiemmin tehtyihin kandidaatintutkielmiin käsittääkseni kirjallisuuskatsauksen toteutusta paremmin.

Tämän jälkeen tein kokeiluhakuja eri tietokannoissa. Aluksi tein hakuja eri tietokannoissa maahanmuuttajien ja pakolaisten integraatiosta, osallisuudesta ja kotoutumisesta. Tutustumalla kirjallisuuteen päädyin tutkimaan pakolaisten kotoutumista, sillä kotoutuminen vaikutti kirjallisuuden perusteella sopivalta kehykseltä tutkimukselle sen laajuuden ja kokonaisvaltaisuuden vuoksi. Tämän jälkeen tein uuden haun hakusanoilla kotoutumisen viitekehys. Perehdyttyäni eri viitekehyksiin valitsin viitekehykseksi Alastair Agerin ja Alison Strangin (2008) kotoutumisen käsitteellisen viitekehyksen.

Aloitin tutkielman kirjoittamisen siis perehtymällä sen keskeisiin käsitteisiin. Otin kirjallisuuden avulla selvää pakolaisuudesta, kotoutumisen käsitteestä ja kotoutumisen kaksisuuntaisuudesta. Perehdyin myös lakiin kotoutumisen edistämisestä (1386/2010), jotta ymmärsin paremmin pakolaisten lähtökohdat kotoutumiselle sekä yhteiskunnan velvollisuudet kotoutumisprosessin edistämiseksi. Luin myös kaikista maahanmuuttajista tehtyjä tutkimuksia ja tilastoja, jotta hahmotin pakolaisten asemaa yhtenä maahanmuuttajaryhmistä paremmin.

Tämän jälkeen perehdyin valitsemaani aineistokirjallisuuteen. Aineisto kirjallisuuden valinnassa oleellisesta oli, että sitä on riittävästi ja kirjallisuudessa on käsitelty kaikkia kymmentä eri kotoutumisen osa-aluetta. Aineistoa löytyi melko hyvin, joskin osa pakolaisten kotoutumisen eri osa-alueisiin liittyvistä tutkimuksista löytyi osana suurempia, maahanmuuttajia yleisesti käsitteleviä tutkimuksia. Työläimpänä vaiheena koin tutkimusten erottelun toisistaan, sillä joissakin tutkimuksissa käsiteltiin maahanmuuttajia yhtenä ryhmänä ja tutkimusyksiköiden välille oli tehty ero esimerkiksi kirjoittamalla heistä tietyn maalaisina maahanmuuttajina. Useissa tutkimuksissa pakolaiset olivat kuitenkin selkeästi oma tutkimusjoukkonsa.

5.3 Aineiston hankinta ja rajaus

Tutkielman avainsanojen ja viitekehysten tarkennettua ryhdyin etsimään kirjallisuutta tutkielman teoria - ja aineisto-osuuksia varten. Hakuun käyttämiäni sähköisiä tietokantoja olivat Jykdok, Melinda, Finna, Google Scholar, Janus sekä englannin kielisistä tietokannoista Oxford University Press sekä Social Services Abstract. Tietokantojen lisäksi löysin lähteitä myös aiheeseen liittyvistä aiemmista tutkimuksista ja niiden lähdeluetteloista. Tietokannoissa käyttämäni hakusanat olivat aluksi *pakolaisuus*, *turvapaikanhakija*, *kotoutuminen*, *integraatio* sekä *kotoutoumisen kaksisuuntaisuus*. Hakusanojen yhdistelminä käytin *pakolaisuus ja kotoutuminen*, *pakolaisuus ja integraatio*, *turvapaikanhakija ja kotoutuminen* sekä *turvapaikanhakija ja integraatio*. Englanninkielisissä tietokannoissa käytin hakusanoja *refugee*, *asylum seeker* ja *integration* sekä näiden yhdistelmiä. Näiden edellä mainittujen hakuyhdistelmien lisäksi tein haun hakusanayhdistelmillä *pakolaisuus ja työ*, *pakolaisuus ja asuminen*, *pakolaisuus ja hyvinvointi*, *pakolaisuus ja oikeudet* sekä *pakolaisuus ja koulutus*.

Rajasin aineistonhaun koskemaan 2000-2021 aikavälillä tehtyjä tutkimuksia, jotta haettu kirjallisuus olisi varmasti riittävän monipuolista ja toisaalta myös, että tutkimuksessa käytettävä tieto on mahdollisimman ajantasaista. Rajasin materiaalin tieteellisiin tutkimuksiin, väitöskirjoihin, tieteellisiin artikkeleihin ja oppikirjoihin, jotka oli kirjoitettu suomen tai englannin kielellä. Lisäksi rajasin aineistokirjallisuuden maksuttomiin e-kirjoihin, PDF-tiedostoihin sekä maakuntakirjastosta saatuihin fyysisiin kirjoihin.

5.4 Aineiston analyysi

Tämän tutkielman aineiston analyysimenetelmänä on teorialähtöinen aineistoanalyysi. Teoriaohjaavalle analyysille ominaista on, että teorettinen viitekehys määrittää sisällön, jota aineistosta halutaan kerätä tutkimusta varten.

(Tuomi & Sarajärvi 2018, 81). Analyysin välineenä käytän Agerin ja Strangin (2008) kotoutumisen viitekehystä. Aineiston analyysivaiheessa tukeudun tutkielman tekoa ohjaavaan viitekehykseen ja sen määrittämiin raameihin, jolloin aineistoa tarkastellaan valitun teorian määrittämistä lähtökohdista käsin. Teorialähtöisessä analyysissä on usein määritelty valmiiksi kategoriat ja valittua aineistoa tarkastellaan näiden kategorioiden mukaisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 82.) Tämän tutkielman kategorioina toimivat Agerin ja Strangin (2008) kymmenen kotoutumisen osa-aluetta ja tutkimusaineistoa tarkastellaan näiden osa-alueiden mukaisesti.

5.5 Tutkielman luotettavuus ja eettisyys

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden kannalta tärkeää on, että tutkimus on toistettavissa toisen tutkijan toimesta ja, että tutkimuksessa on tutkittu juuri sitä aihetta, mitä siinä luvataan. Yksityiskohtainen raportointi on keskeistä tutkimuksen luotettavuuden kannalta, sillä se helpottaa tutkimusprosessin arvioimista muiden tutkijoiden toimesta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 124.) Laadullisen tutkimuksen heikkoutena voidaan nähdä se, ettei tutkimusta voi lähtökohtaisesti tehdä täysin puolueettomasti, sillä tutkimuksen tekoon ja aineiston analyysiin vaikuttavat esimerkiksi tutkijan ikä, sukupuoli ja yhteiskunnallinen asema. Näin ollen laadullisella tutkimuksella saadut tutkimustulokset eivät koskaan ole täysin objektiivisiä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 119.)

Eettisesti tehty tutkimus on objektiivisesti ja huolellisesti tehty. Se edellyttää tarkkuutta tutkimusprosessin toteuttamisessa. Samoin kuin luotettavuutta arvioitaessa, myös tutkimuksen eettisyyden kannalta tärkeää on tutkimusprosessin yksityiskohtainen raportointi. Tärkeää on myös kunnioittaa aikaisempia tutkijoiden töitä ja ilmaista heidän tuottaman tiedon hyödyntäminen osana tutkimusta riittävin lähdeviittauksin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 111.) Tässä tutkielmassa lähdeviittaukset on tehty Jyväskylän yliopiston ohjeistuksen mukaisesti.

6 TUTKIMUSTULOKSET

6.1 Perusta

Agerin ja Strangin (2008) kotoutumisen viitekehysten mukaan oleskelulupa, kansalaisuus sekä näitä koskevat oikeudet muodostavat perustan kotoutumiselle. Pakolais- taustaiset maahanmuuttajat saapuvat Suomeen pääasiassa joko kiintiöpakolaisina tai turvapaikanhakijoina. Turvapaikanhakijan hakijan status vaihtuu oleskeluluvan saatuaan pakolaiseksi. Pakolaiset oleskelevat Suomessa joko A- tai B-oleskeluluvalla ja pidempään Suomessa asuvilla pakolaisilla voi olla pysyvä oleskelulupa tai kansalaisuus. Oleskeluluvat, B-oleskelulupaa lukuun ottamatta tai vaihtoehtoisesti kansalaisuus antavat pakolaisille toisiinsa verraten yhtäläiset oikeudet kotoutumislain (1386/2010) mukaisiin palveluihin kuten sosiaalipalveluihin ja sosiaaliturvaan, julkiseen terveydenhuoltoon ja koulutukseen. (Hiitola & Vuori 2018.) Oleskelulupa tai Suomen kansalaisuus antavat itsessään pakolaisille oikeuden kotoutumista tukeviin ja edistäviin palveluihin.

Pakolaisilla on siis oleskeluluvan ja kotouttamislain (1386/2010) myötä oikeudet saada riittävä tuki kotoutumiselleen. Hiitolan ja Vuoren (2018) arjen kansalaisuutta koskevan tutkimuksen mukaan pakolaiset eivät kuitenkaan ole tietoisia kaikista oikeuksistaan. Yksi heidän haastattemistaan pakolaisista kertoi ymmärtäneensä vasta

kolmen vuoden tuetun kotoutumisjakson jälkeen, millaisia palveluja hänen olisi ollut mahdollista hyödyntää kotoutumisen alkuvaiheen haastavassa elämäntilanteessa. Usein vastaavanlaista epätietoisuutta syntyy, kun viranomaisten antama tuki ja ohjeistus on puutteellista. (Hiitola ja Vuori 2018.)

Hiitolan ja Vuoren (2018) mukaan viranomaisten viestintä voi olla tarkoituksella harhaanjohtavaa. Tämän kaltaiseen tiedon kertomatta jättämiseen liittyy keskeisesti viranomaisten tietämys ja asiantuntijuus siitä, miten Suomessa kuuluu elää ja millä tavoin Suomeen kotoudutaan. Tutkimuksessa ilmeni sosiaalityöntekijän kertoneen kotoutuvalle pakolaiselle, ettei esimerkiksi muuttaminen toiselle paikkakunnalle ole ensimmäisinä asuinvuosina mahdollista (Hiitola & Vuori 2018). Tämän kaltainen harhaanjohtava viestintä kotoutuvalle pakolaiselle kaventaa hänen käsitystään omista oikeuksistaan Suomessa. Hiitolan ja Vuoren (2018) mukaan muuton kieltämisen sijaan sosiaalityöntekijän tulisi käsitellä muuttoa ja sen vaikutusta kotoutujan elämään yksityiskohtaisesti. Tällöin kotoutujalla olisi ollut mahdollista tehdä oikeuksiensa mukaisesti ratkaisu itse, ymmärtäen muuton seuraukset. Heidän mukaan kotouttamistyössä tulisikin muistaa, että kotoutujilla on oikeus omiin oikeuksiinsa ja oikeus tehdä omia ratkaisuja yhteiskunnan tarjoamissa puitteissa.

Myös Kati Turtiaisen, Tuomo Kokkosen ja Katri Viitasalon (2018) kotoutujan aktiivista kansalaisuutta käsittelevässä tutkimuksessa todetaan pakolaisten autonomian puute kotoutumisessa. Heidän mukaan aktiivinen kansalaisuus edellyttää, että kotoutuja pystyy toimimaan yhteiskunnassa autonomisesti omien tavoitteidensa mukaisesti. Autonomian syntyä heikentää usein se, etteivät viranomaiset tunnista kotoutuvien pakolaisten tarpeita tai ominaisuuksia. Tunnistamattomat tarpeet aiheuttavat sen, että kotoutujat ovat riippuvaisia ulkopuolisesta tuesta ja näin ollen kotoutuminen on hidas tai sitä ei juuri tapahdu. Usein tarpeiden tunnistamattomuus johtuu siitä, että yksilöllinen kotoutumispolku puuttuu tai sitä ei mahdollisteta viranomaisten toimesta. (Turtiainen ym. 2018.) Näin ollen kaikki kotoutujat asetetaan kulkemaan lähes

yhtäläistä kotoutumisen polkua, josta puuttuvat kotoutujan aidot mahdollisuudet vaikuttaa kotoutumisensa kulkuun.

Turtiaisen (2018) mukaan pakolaisten autonomisen kotoutumisen haasteet johtuvat Suomessa vallitsevasta kotoutumismallista. Malli pyrkii ripeään ja kustannustehokkaaseen maahanmuuttajien kotoutumiseen pääasiassa yhteiskunnan asettamin ehdoin. Kotoutujan tarpeita ja toiveita ei oteta kotoutumisprosessissa huomioon ja tällöin kotoutujien aktivointiin suunnatut toimenpiteet muuttuvatkin heitä passivoiviksi. (Turtiainen ym. 2018.) Hiitolan ja Vuoren (2018) mukaan pakolaisia passivoi myös jäykkä palvelujärjestelmä, joka ei jousa heidän tarpeidensa mukaan. Esimerkiksi keväällä oleskeluluvan saanut pakolainen voi joutua odottamaan kielikurssin aloitusta kesän yli, jonka seurauksena pakolaisen motivaatio kielen oppimiselle heikkenee (Suokonautio 2008). Kustannustehokas kotouttaminen aiheuttaa sen, että kotoutujan mahdollisuudet vaikuttaa tulevaisuuteensa ovat rajalliset ja kotoutujan elämänhallinta ja -kulku ovat osittain kotouttavien viranomaisten varassa (Turtiainen ym. 2018).

Turtiaisen ym. (2018) mukaan erityisesti pakolaistaustaiset naiset, jotka jäävät kotiin hoivaamaan lapsiaan, jäävät paitsi heille suunnatuista kotoutumispalveluista. Oikeus heille kuuluviin palveluihin, kuten kielikoulutukseen jää toteutumatta kotona vietyyn ajan seurauksena. Kotoutuminen hankaloituu ja lisäksi heitä ei tunnisteta omassa maahanmuuttajayhteisössään saman arvoisiksi muiden kotoutujien kanssa. (Turtiainen ym. 2018.) Nähdäkseni kotoutumisaikansa lastensa kanssa kotona olevat pakolaistaustaiset äidit ajautuvat kotiäitiytensä vuoksi eräänlaiseen yhteiskunnan marginaalin marginaaliin, josta käsin kotoutumisen lähtökohdat näyttävät haasteellisilta. Suomessa pakolaistaustaisten kotiäitien ongelmat tunnustetaan, mutta asialle ei ole kehitetty selvää ratkaisua. (Turtiainen ym. 2018.)

6.2 Mahdollistajat

Pasi Saukkonen (2020, 42) on todennut, että maahanmuuttajien sopeutumista suomalaiseen kulttuuriin on vaikea mitata. Suomalaista kulttuuria ei ole määritelty tarkasti, vaan usein puhutaan vain maan tavoista. Lausahdus ”maassa maan tavalla” pitää siällään esimerkiksi sen, että sopeutuakseen Suomeen on noudettava siellä vallitsevia lakeja. Saukkosen (2020) mukaan maahanmuuttajien taustoista riippumatta he noudattavat useimmiten suomalaisessa yhteiskunnassa yleisesti hyväksytyjä normeja ja arvoja.

Pakolaisten rikollisuustilastot kuitenkin näyttävät, että pakolaisten kulttuurisessa kotoutumisessa on vielä haasteita. Yleisesti tarkasteltuna ulkomaalaistaustaiset henkilöt ovat Suomessa väestömääräänsä nähden syytettynä rikoksista 1,5-2 kertaa suomalaisia useammin. (Saukkonen, 2020.) Pakolaisten tekemää rikollisuutta ei ole Suomessa eroteltu muiden maahanmuuttajaryhmien rikoksista, mutta Tilastokeskuksen (2019) mukaan esimerkiksi irakilaiset ovat syytettynä rikoksesta kaksi kertaa suomalaista useammin suhteutettuna väestömääräänsä. Saukkosen (2020) esittää syyksi Lähi-Idän maista tulleiden maahanmuuttajien rikollisuudelle heidän heikon sosioekonomisen aseman. Lähi-Idästä tulleista maahanmuuttajista yleisimmin rikoksiin syyllistyy heikon tulotason omaavat nuoret miehet. (Saukkonen 2020, 42-44.)

6.2.1 Kielitaito

Turvapaikkamaan pääkielen oppiminen on yksi kotoutumisen keskeisimmistä osa-alueista, sillä suomen tai ruotsin kielen taitojen on todettu vaikuttavan pakolaisten työllisyyteen, koulutukseen sekä terveystalvasta saatuihin hyötyihin (Castaneda & Kuusio 2020).

Pakolaisten kielitaitoa on tutkittu maahanmuuttajien työllisyyttä ja hyvinvointia käsittelevässä tutkimushankkeessa vuonna 2014. Tarja Nieminen ja Liisa Larja (2014)

analysoivat hankkeessa pakolaisten kielitaitoa. Heidän mukaansa valtaosa, noin yhdeksän kymmenestä pakolaisesta osallistuu kotoutumiskoulutukseen eli käytännössä opiskelee suomen tai ruotsin kieltä osana kotoutumistaan (Nieminen & Larja 2014). Tutkimushankkeen tulosten mukaan lähes puolet (47%) pakolaisista kokee suomenkielentaitonsa hyvänä, reilu neljännes (27%) heikkona ja loput 26% piti suomen kielen osaamistaan erittäin hyvänä tai äidinkielen tasoisena (Nieminen & Larja 2014). Hankkeen tulosten mukaan lähes kolme neljästä pakolaisesta kokee suomenkielentaitonsa hyvänä. Näiden tilastojen valossa pakolaisten suomen kielen taito on yleisesti tasolla, joka mahdollistaa heidän etenemisensä yhteiskunnan aktiiviseksi toimijaksi. Hankkeen tuloksia voidaan pitää melko luotettavina, sillä esimerkiksi Tarnanen ja Pöyhönen (2011) ovat todenneet pakolaisten oman kielitaidon arvioinnin vertautuvan hyvin tarkasti yleisessä kielitutkintotestissä eli YKI-testissä saatuihin tuloksiin.

Vaikka pakolaiset näyttäisivät kokevan kielitaitonsa pääasiassa hyvänä, on kielitaidon oppiminen heikompaa verrattuna muihin maahanmuuttajaryhmiin. Syitä voi olla useita ja esimerkiksi pakolaisten kotimaassa ja pakomatalla koetut traumaattiset kokemukset ovat tekijöitä, jotka hidastavat oppimista. Myös mielenterveydenhaasteet ja selvittämättömät oppimisvaikeudet näyttäisivät hankaloittavan kielen oppimista. (Castaneda ym. 2018, 72-73.)

Jaana Suokonautio (2008) on kerännyt kotoutumiskoulutusta käsittelevässä tutkimuksessaan haastatelluilta maahanmuuttajilta kehitysideoita suomen kielen opetukseen liittyen. Esiin nousi kielikurssin nopean aloituksen tärkeys heti oleskeluluvan saamisen jälkeen, sillä nopean aloituksen on huomattu tukevan kotoutujan motivaatiota kielen oppimiseen. Lisäksi maahanmuuttajat toivovat mahdollisuutta opiskella Suomen kieltä itselle sopivaan tahtiin. Usein kielikurssin tahti sopii vain osalle kotoutujista ja muille oppimisen tahti on omaan kielitasoon nähden liian nopeaa tai hidasta. (Suokonautio 2008.) Maahanmuuttajat näyttäisivätkin toivovan joustoa kotoutumiskoulutukseen ja kotoutujan yksilöllisen tilanteen huomioimista kielen opiskelussa.

6.2.2 Turvallisuus ja jatkuvuus

Yleisimmistä pakolaisryhmistä Lähi-idästä sekä Pohjois-Afrikasta tulleet henkilöt kokevat muita maahanmuuttajia useammin syrjintää ulkomaalaisuutensa vuoksi. Lähes puolet (43,2%) Lähi-idästä ja Pohjois-Afrikasta tulleista pakolaisista on kokenut Suomessa olo aikansa aikana jonkinlaista syrjintää. Yleisimmät syrjinnän muodot ovat nimittely sekä kielteiset eleet. Huomionarvoista on, että 8,5% Lähi-idästä ja Pohjois-Afrikasta tulleista on joutunut uhatuksi väkivallalla ja 7,4%:n omaisuutta on vahingoitettu. Koettu syrjintä näyttäisi vaikuttavan pakolaisten turvallisuuteen erityisesti niillä henkilöillä, joiden psyyke on kuormittunut. Toisaalta myös koettu syrjintä kuormittaa psyykettä, joten toistuva syrjintä voi näin ollen vaikuttaa myös psyykkisesti tasapainoisen pakolaisen kokemukseen turvallisuudestaan. (Rask & Castaneda 2019.)

Pakolaisten syrjintään vaikuttavat useat tekijät. Esimerkiksi erilaiset uskonnolliset taustat lisäävät ennakkoluuloja pakolaisia kohtaan. Islamin uskoa kannattavia muslimeja pidetään tasa-arvoon kykenemättöminä ihmisinä, sillä suomalaisten mielikuvissa heidän kulttuurissaan nainen on alempiarvoinen kuin mies. (Huttunen 2004, 146.) Suomessa taas miehen ja naisen välinen tasa-arvosta on säädetty yhdenvertaisuuslailla (1325/2014) ja tasa-arvo on yleisesti tunnustettu normi. Tämän kaltaisten, osin kuviteltujen erojen on todettu vaikuttavan negatiivisesti suomalaisten mielikuviiin maahanmuuttajista (Huttunen 2004, 146). Myös kielitaidottomuus ja valtaväestöstä eriävä ulkonäkö näyttäisivät vaikuttavan pakolaisten saamaan kohteluun (Huttunen 2004, 139). Pakolaisten huono kohtelu voi johtua myös heidän yllään olevasta negatiivisesta stigmasta valtaväestön keskuudessa. Isabel Shutesin (2016) mukaan negatiivinen leima johtuu usein siitä, että pakolaiset nähdään kulueränä, jotka vievät hyvinvointivaltion resursseja nauttimalla maan verovaroin kustantamasta sosiaaliturvasta.

Koetun syrjinnän lisäksi pakolaisten turvallisuuden kokemuksiin vaikuttavat heidän asuinympäristönsä. Pakolaisten asuminen on usein luonteeltaan muuttuvaa ja epävarmaa. Asumiseen liittyvät muutokset ja epävarmuus syntyvät usein pakolaisten

muuttaessa korkeavuokraisiin ja huonokuntoisiin asuntoihin. Pakolaiset eivät useinkaan tarkoituksella valitse epäsopivaa asuntoa, vaan kyseessä on osittain pakotettu ratkaisu pakolaisten epäedullisen vuokra-asuntomarkkina-aseman takia. (Saurama, Nurmi & Heino 2002.)

Laura Huttunen (2004, 335-346) on selvittänyt tutkimuksessaan minkälaiset tekijät vaikuttavat maahanmuuttajien kiinnittymiseen ja tulevaisuuden suunnitteluun uudessa asuinvaltiossa. Huttusen (2004) mukaan keskeisinä tekijöinä kiinnittymisessä ovat perheenyhdistysprosessin onnistuminen sekä pakolaisten suhtautuminen suomalaisiin työmarkkinoihin. Lotta Kokkosen (2010, 77) mukaan Suomen pakolaispolitiikka tukee pakolaisperheiden yhdistämistä ja tätä väitettä tukee Maahanmuuttoviraston (2020) linjaukset, joiden mukaan pakolaisten ei tule täyttää kaikkia kriteereitä, joita perheenyhdistämiseen tavanomaisesti vaaditaan. Pakolaisten perheen saaminen Suomeen onnistuu lähtökohtaisesti ja sitä voidaan pitää kiinnittymistä lisäävänä tekijänä. Sen sijaan pakolaisten suhde suomalaisiin työmarkkinoihin on yleisesti haastava. Ahkmaq Ahmad (2020) ja Petra Ekberg-Kontula (2000) ovat todenneet pakolaisten kokevan syrjintää suomalaisilla työmarkkinoilla. Heikko asema työmarkkinoilla voi täten hankaloittaa pakolaisten kiinnittymistä Suomeen.

Hammarin ja Katiskon (2016) ratkaisuehdotuksena pakolaisten asuinympäristöstä johtuvan turvattomuuden vähentämiseksi on kotoutumisen kaksisuuntaisuuden korostaminen yhteiskunnallisesti sekä paikallisesti pakolaisten asuinympäristössä. He toteavat, että kotouttavalla yhteiskunnalla ja sen kansalaisilla on velvollisuus tarjota pakolaisille mahdollisuus kotoutumiseen ja yhteiskunnalliseen osallisuuteen. Lisäksi Hammar ja Katisko (2016, 221) ovat ehdottaneet ratkaisuksi pakolaistaustaisten naisten tulevaisuuden edistämiseksi heidän opintojen ja ammatinvalinnan tukemista sekä erilaisten vapaa-ajan aktiviteettien järjestämistä. Myös Ekberg-Kontula (2000, 24) on tutkimuksessaan todennut erityisesti pakolaisnaisten toivovan heille kohdistettuja koulutusmahdollisuuksia ja äitiyden huomioimista kotouttavilta viranomaisilta.

6.3 Sosiaaliset kontaktit

Pakolaisten muuttaessa Suomeen suhteet perheeseen ja muuhun sukuun ovat usein haastavat, sillä perhe ja muu suku ovat usein jääneet kotimaahan tai pakolaisleireille odottamaan turvapaikkaa. Kokkosen (2010) tutkimuksessa haastatelluista pakolaisista kuitenkin suurin osa asui ydinperheensä kanssa eli puolison ja mahdollisten lasten kanssa. Yhtä lailla useiden Suomessa asuvien pakolaisten sukulaisia ja muita perheenjäseniä asui ympäri maailmaa ja etäsuhteet heihin näyttäytyivätkin tavanomaisina pakolaistaustaisille maahanmuuttajille. Haastatellut pakolaiset kertoivat, että he saavat ja antavat paljon sosiaalista tukea läheisiltään, vaikka yhteydenpito heihin tapahtuisi etäyhteyksin. (Kokkonen 2010, 55-56, 75.)

Suomessa pakolaisilla on oikeus hakea perheenyhdistämistä maahanmuuttovirastolta. Pakolaisilla on yleisesti ottaen hyvät mahdollisuudet saada puoliso ja lapset Suomeen perheenyhdistämisen prosessin avulla, sillä Suomen pakolaispolitiikka tukee pakolaisten ja heidän ydinperheidensä yhdessäoloa. (Kokkonen 2010, 77). Yhteiskunnan antama tuki näyttäytyy erityisesti joustona perheenyhdistämiseen liittyvissä vaatimuksissa, sillä perhettä yhdistettäessä pakolaiselta ei vaadita esimerkiksi tiettyjä kuukausituloja, jotta muut perheenjäsenet voi saada Suomeen asumaan. (Migri 2020).

6.3.1 Suhteet muuhun väestöön

Suomessa pakolaiset saavat usein ystäviä samankaltaisista taustoista tulevista ihmisistä. Etnisyys, kansalaisuus ja kielitaito ovat tekijöitä, jotka yhdistävät pakolaisia. Yleisin tapa ystäväystyä samasta taustasta tuleviin ihmisiin ovat kielikurssit, mutta myös työpaikka ja työharjoittelu olivat tapoja tutustua uusiin ihmisiin. Yleisesti ottaen pakolaiset arvostavat saavutettuja ihmissuhteita erityisesti suomalaisiin ihmisiin. He kuitenkin kokevat, että suomalaisiin on haastavaa luoda ystävyysuhteita puuttuvan yhteisen kielen tai heikoksi koetun suomen kielen taidon vuoksi. Kuitenkin pakolaiset toivovat saavansa suomalaisia ystäviä oppiakseen puhumaan suomea. Pakolaiset kokevat suomalaiset ujoina, hiljaisina sekä sulkeutuneina ja nämä ominaisuudet

vaikeuttavat keskinäisten ystävyyssuhteiden luomista. (Kokkonen 2010. 83-84.) Yleisesti pakolaiset pitävät ystävyyssuhteita suomalaisen yhteiskuntaan integroivana asiana. Suomalaiset ystävät ovat ylpeyden aihe ja ne osoittavat, että kotoutuva henkilö on saavuttanut uudessa asuinmaassaan aseman, joka mahdollistaa suomalaisten ystävien saannin. (Kokkonen 2010, 92).

Useimmiten pakolaisten vuorovaikutussuhteet suomalaisten kanssa puuttuvat tai ne ovat lähinnä viranomais-suhteita. Kokkosen (2010, 84) haastatteluista käy ilmi, ettei Suomessa vietetty aika ei automaattisesti tarkoita, että pakolaiselle syntyisi ystävyys-suhteita suomalaisiin, vaan kymmenenkin Suomessa asutun vuoden jälkeen valtaosa pakolaisten ystäväpiiristä koostuu usein ulkomaalaistaustaisista ihmisistä. Kokkosen (2010) mukaan syynä tähän ovat pakolaisten ja suomalaisten kohtaamispaikkojen puute sekä pakolaisten Suomessa asuttujen vuosien myötä laskenut luottamus ja avoimuus suomalaisia kohtaan. Tutkimusten mukaan ainoastaan koulu ja työpaikka näyttäytyivät paikkoina, joissa pakolaisten on mahdollista saada suomalaisia ystäviä. (Kokkonen 2010. 84).

6.3.2 Suhteet viranomaisiin

Kaikista maahanmuuttajaryhmistä erityisesti pakolaiset pelkäävät saavansa huonoa palvelua ja kohtelua kohtaamiltan viranomaisilta (Kokkonen 2018, 105). Kokkosen (2018) tutkimuksen mukaan pakolaisten saama kohtelu ei välttämättä vaikuta negatiivisesti heidän luottamukseensa viranomaisia kohtaan ja pakolaiset kokevat voivansa luottaa viranomaisten tukevan heitä eri tilanteissa. Haastatelluista pakolaisista harvat olivat itse saaneet negatiivista kohtelua viranomaisilta. Kuitenkin usealla haastateltavalla oli kielteinen mielikuva suomalaisista viranomaisista. Tämä johtui tuttavien ja ystävien kautta kuulluista kokemuksista, joissa viranomaiskohtamisissa saatu kohtelu koettiin huonoksi. Usein kielteinen kokemus syntyi, kun viranomainen ei pystynyt tarjoamaan pyydettyä apua. Kapeat sosiaaliset verkostot korostavat viranomais-ten merkitystä pakolaisten sosiaalisena tukena ja viranomaiskohtamiset voivat olla

pakolaisten ainoita luottamuksellisia vuorovaikutussuhteita. Pakolaiset luottavat erityisesti opettajiin ja tulkkeihin ja kynnyks pyytää heiltä apua on matala suhteessa muihin viranomaisiin. (Kokkonen 2018, 110-112; Kokkonen 2010, 101.)

Pettymyksiä viranomaissuhteissa pakolaiset kokivat useimmiten asioidessaan sosiaalityöntekijöiden kanssa. Pakolaiset kohdistavat sosiaalityöntekijöihin suuria odotuksia esimerkiksi rahallisen tuen muodossa ja tällöin pettymyksen kokemukset kohdistuvat sosiaalityöntekijöihin heidän joutuessa hylkäämään harkinnanvaraisen toimeentulotuen hakemuksia. (Kokkonen 2010, 105.) Pakolaisten viranomaisia kohtaan kokemat odotukset näyttäisivätkin määrittelevän suhteen muodostumista ja suhteen muodostumiselle keskeistä on pakolaisten kokemus avunsaannista.

Kokkonen (2018) mielestä suomalaisten viranomaisten tulisi tarkastella millaista viestintää he välittävät pakolaisille ja millaisia asenteita viestinnästä käy ilmi. Pakolaiset tarvitsevat selkeämpiä ohjeistuksia saatavilla olevista palveluista ja tukimuodoista sekä yleisesti heidän omista oikeuksistaan (Kokkonen 2018, 115-116). Viranomaisten tulisikin kiinnittää huomiota pakolaisten tarvitsemaan tukeen, sillä pakolaisten saama tuki viranomaisilta saattaa olla usein vääränlaista tai se voi puuttua kokonaan. Tämän kaltaiset kokemukset voivat heikentää pakolaisten luottamusta viranomaisia kohtaan. Viranomaistyöstä puhuttaessa on kuitenkin olennaista muistaa, että viranomaisten työskentelyä ohjaavat virkaan kuuluvat vastuut ja velvollisuudet, jotka osaltaan luovat reunaehdot keskinäiselle toiminnalle ja vuorovaikutukselle (Kokkonen 2018 114-115).

6.4 Keinot ja tulokset

Suomeen saapuvilla pakolaistaustaisten maahanmuuttajien työllistyminen suomalaisille työmarkkinoille on usein pitkä prosessi. Petra Ekberg-Kontula (2000) on selvittänyt afrikkalaisten maahanmuuttajanaisten integroitumista suomalaiseen

työelämään. Tutkimuksen mukaan erityisesti somalitaustaisten naisten työllistyminen on hankalaa työnantajien syrjinnän vuoksi. Myös puutteellinen kielitaito näytetään syynä työttömyydelle. Naiset itse pitivät työllistymiseen vaikuttavina tekijöinä uskontoaan, pukeutumistaan sekä ihonväriään. Ekberg-Kontulan (2000) mukaan afrikkalaisilla naisilla on halua ja yritystä työllistyä Suomeen, mutta kuitenkin erityisesti somalitaustaisia naisia haastatellessa ilmeni heidän halunsa palata takaisin kotimaahansa tilanteen niin salliessa.

Akhlaq Ahmad (2020) on tutkinut kokeellisen tutkimuksen avulla suomalaisten työmarkkinoiden tasa-arvoa. Ahmad (2020) lähetti 5000 työhakemusta, joissa hakijoina olivat eri kansalaisuuksien omaavat henkilöt. Lähetettyjen hakemusten perusteella pääasiassa pakolaisina Suomeen saapuvat irakilaiset ja somalialaiset kokivat syrjintää hakuprosessissa. Suomalaisilla nimillä tehdyt hakemukset saivat työnantajilta yhteydenoton 39%:iin hakemuksista, kun esimerkiksi somalialaisilla nimillä tehtyihin hakemuksiin vastausprosentti oli 9,9. (Ahmad 2020.) Suomalaiset saivat siis työnantajilta 75% enemmän yhteydenottoja kuin somalialaiset. Vähiten yhteydenottoja työnantajilta saivat somalialaiset ja irakilaiset miehet. Työkokemuksellakaan ei ollut myönteistä vaikutusta heidän saamiinsa yhteydenottoihin työnantajilta. (Ahmad 2020.)

Somalialaisten ja irakilaisten työkokemusten olematon vaikutus haastattelukutsuihin vahvistavat suomalaisten työmarkkinoiden epätasa-arvoisuuden. Ahmadin (2020) tutkimus osoittaa, että työnantajat kutsuvat haastatteluun mieluummin vähemmän työkokemusta omaavan kantasuomalaisen henkilön, kokeneemman ja mahdollisesti pätevemmän pakolaistaustaisen hakijan sijasta. Tutkimus osoittaaakin, että työnantajien asenteet maahanmuuttajia ja erityisesti pakolaisia kohtaan vaikeuttavat heidän integroitumistaan suomalaisille työmarkkinoille. Ratkaisuna tilanteeseen Ahmad (2020) painottaakin yhteiskunnallisten päättäjien vastuuta luoda nykyistä toimivampia toimintatapoja maahanmuuttajien työllistymisen haasteiden vähentämiseksi.

Isabel Shutes (2016) on tutkinut Euroopan Unioniin kuuluvien maiden pakolaistaustaisten maahanmuuttajien työllisyysastetta suhteessa maiden kantaväestöihin. Shutesin (2016) tutkimuksen tulokset kertovat, että erityisesti EU:n ulkopuolelta tulleiden maahanmuuttajanaisten työllisyysprosentti on erittäin alhainen suhteessa eri maiden kantaväestöihin. Myös EU:n ulkopuolelta tulleiden maahanmuuttajamiesten työllisyysaste oli kantaväestöä pienempi (Shutes 2016). Tutkimuksen perusteella pakolaisten korkeat työttömyysluvut eivät ole ainoastaan Suomen ongelma, vaan ilmiö on havaittavissa myös muissa Euroopan valtioissa. Shutesin (2016) esittämiä syitä työllisyyden eroille ovat esimerkiksi pakolaisten puutteellinen kielitaito, mutta myös rotuun ja ulkomuotoon perustuva syrjintä. Myös Ekberg-Kontula (2000) on 2000-luvun alussa todennut samankaltaiset syyt pakolaisten työttömyydelle kuin Shutes (2016).

6.4.1 Hyvinvointi ja terveys

Pakolaiset kohtavaat syrjintää, joka vaikuttaa negatiivisesti heidän hyvinvointiinsa. Yhdenvertaisuuslain (1325/2014) 3 luvun 8 §:n 1 momentissa todetaan, että Suomessa ei saa syrjiä ketään esimerkiksi kansalaisuuden, kielen, uskonnon tai ulkomuodon perusteella.

Kuitenkin Suomessa syrjitään useimmiten eri etnisistä taustoista tulevia ihmisiä ja syrjintää tapahtuu näkyvimmin työmarkkinoilla, jossa pakolaisia ihmisiä syrjitään jo työnhakutilanteessa. (Rask & Castaneda 2020, 228-231; Ahmad 2020.) Tämä vaikuttaa negatiivisesti pakolaisten mahdollisuuksiin työllistyä ja sitä kautta kotoutumiseen ja integroitumiseen uuteen asuinmaahan. Syrjintä vaikuttaa myös muilta osin pakolaisten kotoutumiseen, sillä syrjinnällä on todettu olevan yhteys maahanmuuttajien mielenterveydenhäiriöihin, yksinäisyyteen sekä heikkoon elämänlaatuun (Rask & Castaneda 2020, 239).

Pakolaiset kokevat muita maahanmuuttajaryhmiä useammin tarvetta lääkärin palveluille, mutta palvelujen saatavuus ja laatu vaihtelevat (Kuusio & Koponen 2020, 143.)

Pakolaiset kärsivät usein fyysisistä ja psyykkisistä oireista, jotka ovat aiheutuneet lähtömaassa tai pakomatalla koetuista traumaattisista kokemuksista. Näistä tapahtumista toipuminen voi kestää useita vuosia tai niistä oireilu voi alkaa jopa viisi vuotta kokemusten jälkeen. (Kokkonen 2010, 18.) Heikko suomen kielen taito on Kuusion ja Koposen (2020) mukaan este, joka rajoittaa pakolaisen hakeutumista terveydenhuollon palveluihin. Lisäksi heikko suomen kielen taito vaikuttaa negatiivisesti pakolaisten kykyyn ilmaista oireita sekä ymmärtää lääkärin antamia hoito-ohjeita. (Kuusio & Koponen, 2020, 144, 148.) Näyttää siltä, että keskinäisen ymmärryksen puuttuminen lääkärin ja pakolaisten kohtaamisissa heikentävät palvelun laatua ja pitkittävät pakolaisten terveydellisiä haasteita.

Pekka Tuomolan (2016) tutkimuksen mukaan erityisesti miespuoliset kurditaustaiset pakolaiset kärsivät usein mielenterveydenhäiriöistä. Tutkimuksen mukaan kurdien psyykkinen oireilu oli pitkäkestoista ja se jatkui, vaikka asumisvuosia Suomessa olisi useita. Tuomola (2016) arvelee yhdeksi pakolaisten mielenterveydenhäiriöiden pitkittymisen syyksi mielenterveyspalvelujen heikon saatavuuden. Toisaalta mielenterveyspalvelujen riittämättömyyteen tai laatuun voi vaikuttaa heikko suomenkielentaito tai puutteellinen palvelujärjestelmän tuntemus, joiden takia kurdit eivät osaa hakeutua oikeanlaisen avun pariin. Tuomolan (2016) mukaan myös hoitohenkilökunnan negatiiviset asenteet kurdeja kohtaan voivat johtaa mielenterveyspalvelujen toimimattomuuteen. Ratkaisuksi Tuomola (2016) ehdottaa pakolaisten osallistamisen oman terveydenhuoltonsa suunnitteluun sekä hoitohenkilökunnan avoimempaa työskentelyotetta heidän työskennellessä pakolaisten kanssa.

6.4.2 Asuminen

Katja Vilkama (2011) on väitöskirjassaan tutkinut Suomessa asuvien maahanmuuttajien asumista. Vilkama (2011) havaitsi, että maahanmuuttajat asuvat tai pyrkivät asumaan lähellä toisia maahanmuuttajia. Tämän seurauksena asuinalueen kantaväestön määrä usein vähenee ja sen myötä kuntiin muodostuu alueita maahanmuuttajien

omia asumiskeskittymiä. Erityisesti pakolaistaustaiset maahanmuuttajat asuvat tämän kaltaisissa asumiskeskittymissä, sillä he asuvat usein heikon yhteiskunnallisen asemansa vuoksi kaupungin tarjoamissa vuokra-asunnoissa ja asunnot sijaitsevat usein vain tietyissä osissa kuntaa. Vilkaman (2011) mukaan pakolaisten asumisen keskittyminen omalle alueelleen voi joissakin tapauksissa edesauttaa heidän kotoutumistaan alueen tarjoamien runsaiden sosiaalisten kontaktien ansiosta. Alueellisen eriytymisen hyödyt ovat kuitenkin kotoutumisen kannalta vähäiset tai lyhytaikaiset, sillä Vilkama (2011) on todennut alueellisen eriytymisen aiheuttavan erilaisia sosiaalisia ongelmia kuten työttömyyttä ja köyhyyttä.

Hammar ja Katisko (2016) sekä Saukkonen (2020) ovat todenneet pakolaistaustaisten asumiseen vaikuttavan myös heidän heikko asemansa suomalaisilla vuokra-asuntomarkkinoilla. Saukkosen (2020) mukaan yksi haasteita aiheuttava tekijä on myös vuokra-asuntojen vähäisyys Suomessa. Pakolaisilla ei ole ensimmäisten Suomessa asuttujen vuosien aikana mahdollista ostaa omaa asuntoa, sillä ensimmäiset vuodet kuluvat usein kotoutuessa uuteen yhteiskuntaan ja tuloina heillä on vain sosiaalijärjestelmän tarjoamat rahalliset etuudet. (Saukkonen 2020). Tämän vuoksi vuokralla asuminen on pakolaisille lähes ainoa mahdollinen asumisen muoto, mikä tekee muutoksen saavuttamisen asumistilanteeseen haastavaksi.

Asumisen haasteiden lisäksi myös pakolaisten asunnottomuus on lisääntynyt erityisesti pääkaupunkiseudulla. Pakolaisten asunnottomuus on usein eräänlaista pii-loasunnottomuutta, sillä asunnottomat pakolaiset asuvat useimmiten sukulaisten tai ystävien luona asunnottomien asumisyksiköiden ja katujen sijasta. (Hammar & Katisko 2016, 225 – 226.) Asunnottomuuteen johtaa usein ongelmien kasautuminen ja esimerkiksi taloudelliset haasteet. Nämä asiat yhdistettynä koettuun syrjintään asuntomarkkinoilla voivat aiheuttaa asunnottomuutta. Ulkopuolisen tuen saaminen asunnon löytämiseksi on sattumanvaraista ja erityisesti sosiaalitoimen sosiaalityöntekijältä saatava tuki ja resurssit voivat ratkaista asunnottomuuden. (Hammar & Katisko 2016, 225.)

6.4.3 Koulutus

Pasi Saukkosen (2020) mukaan pakolaisten kotoutuminen ja työllistyminen Suomeen vaatii onnistuakseen suomalaista koulutusta. Ekberg-Kontula (2000) on tutkinut afrikkalaisnaisten kotoutumista koulutuksen ja työllistymisen näkökulmasta. Hänen haastattelemansa afrikkalaiset naiset pitivät Suomessa hankittua koulutusta tärkeänä osana kotoutumista ja työllistymistä. Suurin osa naisista oli osallistunut suomen kielen opetukseen ja kursseja pidettiin hyödyllisinä. Haasteena ilmeni pitkät tauot kursien välissä, sillä naiset kokivat suomen kielen osaamisen hiipuvan taukojen aikana. (Ekberg-Kontula 2000.)

Myös perheen perustaminen vaikeutti kielen oppimista. Naiset kokivat kielitaitonsa rapistuvan lapsen kanssa kotona ollessa, sillä harvalla tutkimukseen osallistuneista afrikkalaisista naisista oli suomalaisia sosiaalisia kontakteja. Haasteena näyttäytyi myös selkeän väylän puuttuminen kotoutumiskoulutuksesta seuraaviin oppilaitoksiin. Naiset kokivat koulutuksiin liittyvän tiedon olevan vaikeasti saatavilla. (Ekberg-Kontula 2000.)

Suomeen saapuvilla pakolaisilla voi olla lähtömaassa hankittu koulutus tai vankka työssä hankittu osaaminen joltakin alalta. Maria Vaalavuo (2019) on tutkinut maahanmuuttajien osaamista ja hän on todennut, että maahanmuuttajien inhimillisen pääoman siirto maasta toiseen on haastavaa. Tällä Vaalavuo (2019) tarkoittaa sitä, että lähtömaassa hankitut työskentely- ja työelämä taidot eivät vastaa turvapaikkaan edellytyksiin ja lisäksi lähtömaassa hankittua koulutusta ei tunnusteta uudessa asuinvaltiossa. Vaalavuo (2019) korostaakin jatko- tai täydennyskoulutuksen tärkeyttä osana kotoutumista ja uuden asuinmaan työelämään integroitumista. (Vaalavuo 2019, 165, 173.)

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkielman tavoitteena oli selvittää pakolaisten kotoutumiseen liittyviä haasteita kotoutumisen eri osa-alueilla sekä tuoda esiin ratkaisuehdotuksia haasteiden lieventämiseksi. Tutkimusaineiston perusteella pakolaisten kotoutumiseen liittyy haasteita lähes jokaisella sen osa-alueella. Suurimmiksi haasteiksi muodostuivat pakolaisten kokemus syrjintä, haasteet kielitaidossa sekä kotouttamistyötä tekevien viranomaisten heikko viestintä sekä vuorovaikutus ja siitä seuraava pakolaisten autonomian puute kotoutumisprosessissa. Näiden haasteiden vaikutukset ulottuivat usealle eri kotoutumisen osa-alueelle.

Pakolaisten kielitaito näyttöytyi Niemisen ja Larjan (2014) tutkimuksen valossa melko hyvältä. Tämän kirjallisuuskatsauksen perusteella näyttäisi siltä, että pakolaiset saavat kotoutumiskoulutuksena järjestettävistä suomen tai ruotsin kielen kursseista kohdalliset kielitaidot. Haasteita kielitaidossa näyttäisi muodostuvan vasta työttömyyden tai jatkokoulutuspaikan puuttumisen seurauksena tai kotiäitiyden myötä. Tämä näyttäisi johtuvan siitä, että pakolaisten sosiaaliset kontaktit suomalaisiin ovat vähäiset (Kokkonen 2010). Sen seurauksena pakolaiset eivät joudu käyttämään suomen kielen taitojaan ilman osallistumista työhön tai koulutukseen. Tämän vuoksi jo hankittu kielitaito rapistuu, mikä vaikuttaa osaltaan negatiivisesti esimerkiksi mahdollisuuksiin työllistyä. Ratkaisuehdotuksena pakolaisten kotiäitien kielitaidon haasteisiin ovat esimerkiksi heille kohdistettujen koulutusten luonti sekä yleisesti yksilöllisten

koulutusväylien mahdollistaminen pakolaisille (Ekberg-Kontula 2000; Suokonautio 2008). Näiden toimien avulla pakolaisten kotoutumiskoulutuksessa opitut taidot voisivat riittää paremmin itsenäiseen pärjäämiseen yhteiskunnassa.

Heikko kielitaito vaikuttaa myös heikentävästi pakolaisten terveyteen. Pakolaiset kärsivät usein kotimaassaan tai pakomatalla koetuista traumaattisista kokemuksista, jotka altistavat heidät mielenterveyden ongelmille. (Tuomola 2016). Pakolaisten puutteellinen suomen kielen taito sekä palvelujärjestelmän heikko tuntemus heikentävät myös terveydenhuollosta saatujen palvelujen laatua. Myös terveydenhuollon palvelujärjestelmässä on puutteita, sillä suomalainen terveydenhuolto ei osaa tai pysty vastaamaan pakolaisten hoidontarpeeseen ja osittain tämän vuoksi pakolaisten terveydelliset haasteet pitkittyvät (Kuusio & Koponen 2020). Ratkaisuna haasteisiin pakolaisia tulisikin pyrkiä osallistamaan oman hoitonsa suunnitteluun kielellisistä haasteista huolimatta ja lisäksi hoitohenkilökunnan olisi tärkeä ymmärtää pakolaisten poikkeuksellinen asema suomalaisessa palvelujärjestelmässä.

Syrjintä vaikuttaa pakolaisten oikeuksiin ja mahdollisuuksiin toimia autonomisesti arjessaan. Pakolaiset näyttäisivät kokevan syrjintää tavallisten arjen kohtaamisten lisäksi erityisesti etsiessään vuokra-asuntoa sekä hakiessaan töitä (Saukkonen 2020; Ahmad 2020). Kantaväestön syrjivä asenne pakolaisia kohtaan vaikuttaa negatiivisesti pakolaisten mahdollisuuksiin luoda kotoutumista edistäviä ihmissuhteita paikallisväestöön. Tämän lisäksi työn- ja vuokranantajat eivät rinnasta pakolaisia kantasuomalaisiin päättäessään kenelle antavat töitä tai asunnon. Haastava asema vuokra-asuntomarkkinoilla altistaa pakolaiset asunnottomuudelle, jonka seurauksena pakolaisten Suomesta tavoittelema pysyvä ja turvallinen asuinympäristö ei toteudu.

Työttömyys heikentää pakolaisten mahdollisuuksia parantaa omaa sosioekonomista asemaansa Suomessa. Lisäksi työttömyydellä on muita negatiivisia vaikutuksia kotoutumiselle, kuten kotoutumiskoulutuksessa hankitun kielitaidon rapistuminen (Ekberg-Kontula 2020). Valmista ratkaisua tilanteen muuttamiseksi ei ole tutkimuksissa

esitetty, mutta yhteiskunnallisten päättäjien olisi tärkeää pyrkiä päätöksillään edistämään pakolaisten asemaa ja työllistymistä Suomessa. Yhteiskunnan tulisi näin ollen kantaa vastuu siitä, että se pystyy mahdollistamaan pakolaisten kotoutumisen heidän oikeuksiensa mukaisesti.

Pakolaisten autonomian puuttuminen kotoutumisprosessissa näyttäisi aiheutuvan Suomessa olevan kustannustehokkaan kotoutumismallin seurauksena sekä kotoutustyöhön osallistuvien viranomaisten puutteellisen viestinnän vuoksi. Hiitolan ja Vuoren (2018) tutkimuksen perusteella vaikuttaisi siltä, että pakolaisten tarvitsemaa tietoa hallitsemalla viranomaiset ohjaavat heidän kotoutumisensa kulkua ja tämän vuoksi pakolaiset eivät kotoudu omien intressiensä mukaisesti. Yksiselitteistä ratkaisua autonomian lisäämiselle ei tutkimusaineistosta löytynyt. Viranomaisten asiakkaan oikeuksia kunnioittava, selkeä ja avoin viestintä ovat keinoja, joita noudattamalla viranomaiset antavat pakolaisille mahdollisuuden vaikuttaa oman kotoutumisensa kulkuun. Pakolaisten oikeuksien ja yksilöllisyyden nostaminen kotouttamistyön keskiöön näyttäisi olevan keino, jonka avulla pakolaisten toimijuutta kotoutumisprosessissa olisi mahdollista lisätä.

8 POHDINTA

Pakolaisten kotoutumisen haasteiden tarkastelu kirjallisuuskatsauksen avulla toi ilmi kotoutumisen haasteiden ulottuvan lähes jokaiselle sen osa-alueelle. Pakolaisten asema Suomessa näyttäytykin kokonaisuudessaan vaikeana. Haastavaan asemaan vaikuttavaa huomattavasti suomalainen kotouttamisjärjestelmä, sillä se ei mahdollista sujuvaa, pakolaisen itsensä suunnittelemaa kotoutumispolkua. Myös yhteiskunnassa yleisesti vallitsevat asenteet ja syrjinnän yleisyys asettavat pakolaiset yhteiskunnan reunalle, josta ponnistaminen kohti yhteiskunnan täysivaltaista jäsenyyttä näyttäytyy jopa vuosikymmenten prosessilta. Kotoutumisen kannalta erittäin tärkeää on pakolaisten oikeuksien ja autonomian toteutuminen. Se, että pakolaiset kulkevat valitsemaansa kotoutumisenpolkua yhteiskunnan tukemana voi edistää pakolaisten pääsyä yhteiskunnan sisäpuolelle.

Kirjallisuuskatsaus tutkimusvälineenä auttoi selvittämään konkreettisia pakolaisten kotoutumiseen liittyviä haasteita kotoutumisen eri osa-alueilta. Osa haasteista oli laajuudeltaan niin suuria, että niiden poistaminen tai lieventäminen ei onnistu pelkästään kotoutumisjärjestelmää kehittämällä tai poliittisilla ratkaisuilla. Näiden haasteiden ydin on erityisesti kantaväestön negatiivissa asenteissa pakolaistaustaisia maahanmuuttajia kohtaan. Nämä asenteet vaikuttavat pakolaisten kotoutumiseen valitetavan laajasti. Lisäksi nämä negatiiviset asenteet vaikuttavat myös kotoutumisen kaksisuuntaisuuteen, sillä näiden asenteiden voidaan katsoa hidastavan pakolaisten kotoutumista, mutta myös yhteiskunnan muuntautumista pakolaisille sopivaksi.

Tutkimusaineiston perusteella pakolaiset onnistuvat kotoutumaan kohtalaisesti joillakin sen osa-alueilla ja tämä antaa mielestäni toivoa siitä, että tulevaisuudessa kotoutumisen on mahdollista olla kokonaisuudessaan nykyistä helpompaa.

Tutkielman tuloksia on mahdollista hyödyntää pakolaisten parissa työskentelevien sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten keskuudessa. Tulokset osoittivat, että kaikki pakolaisten kanssa työskentelevät sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset eivät ymmärrä pakolaisuuden erityislaatuisuutta. Ymmärtämättömyys näyttäisi aiheuttavan osaltaan sen, etteivät kaikki pakolaisten ja sote-alan ammattilaisten kohtaamiset edistä kotoutumista, vaan päinvastoin hidastavat sitä.

Jatkotutkimusideana olisi mielenkiintoista tutkia esimerkiksi pitkittäistutkimuksen avulla, kuinka kotoutumisen osa-alueilla esitetyt haasteet muuttuvat Suomessa asutun ajan seurauksena. Erityisen kiinnostavaa ja pakolaisten kannalta tärkeää olisi selvittää myös millä tavoin pakolaisten kehittyvä suomen kielen taito vaikuttaa kotoutumiseen. Olisiko esimerkiksi pakolaisten kielikoulutuksen kestoa pidentämällä tai koulutusta yksilöllistämällä mahdollista lieventää kotoutumiseen liittyviä haasteita?

LÄHTEET

- Ahmad, Ahkmaq. 2020. Kokeellinen tutkimus etniseen alkuperään perustuvasta syrjinnästä suomalaisilla työmarkkinoilla. Teoksessa Kazi, Villiina & Alitolppa-Niitamo, Anne & Kaihovaara, Antti (toim.) Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta. TEM oppaat ja muut julkaisut 2019:10. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Ager, Alastair & Strang, Alison. 2008. Understanding refugees: A conceptual framework. Julkaistu Journal of refugee studies. Vol 21, No 2. Oxford University Press.
- Castaneda, Anu, Mäki-Opas, Johanna, Jokela, Satu, Kivi, Nina, Lähteenmäki, Minna, Miettinen Tanja, Nieminen, Satu, Santalahti, Päivi & PALOMA-asiantuntijaryhmä. 2018. Pakolaisten mielenterveyden tukeminen Suomessa – PALOMA-käsikirja. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy. Helsinki.
- Castaneda, Anu & Kuusio, Hannamaria. 2019 Sosiaalinen hyvinvointi, kotoutuminen ja terveys sekä näiden väliset yhteydet Suomen ulkomailla syntyneessä väestössä. Teoksessa Kazi, Villiina & Alitolppa-Niitamo, Anne & Kaihovaara, Antti (toim.) Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta. TEM oppaat ja muut julkaisut 2019:10. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Ekberg-Kontula, Petra. 2000. ”Toimettomuus tylsistää” - Pääkaupunkiseudulla asuvat afrikkalaiset maahanmuuttajanaiset ja heidän näkemyksensä koulutuksesta ja työllistymisestä. Valtioneuvoston julkaisuja 2000:14. Helsinki.
- Gothoni, Raili & Siirto, Ulla. 2016. Johdanto: Pakolaisuus muuttuvassa maailmassa. Teoksessa Gothoni, Raili & Siirto, Ulla. (toim.) Pakolaisuudesta kotiin. 13-15. Gaudeamus. Tallinna.
- Hiitola, Johanna & Vuori, Jaana. 2018. Afganilaisten pakkomuuttajien arjen kansalaisuus ja toiminnan mahdollisuudet. Janus Vol. 26 (4). 326-342.

- Huttunen, Laura. 2004. Kotona, maanpaossa, matkalla – kodin merkitykset maahanmuuttajien omaelämänkerroissa. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki.
- Kokkonen, Lotta. 2010. Pakolaisten vuorovaikutussuhteet - Keski-Suomeen muuttaneiden pakolaisten kokemuksia vuorovaikutussuhteistaan ja kiinnittymisestä uuteen sosiaaliseen ympäristöön. Jyväskylän yliopisto.
- Kokkonen, Lotta. 2018. Pakolaisten sosiaalinen tuki viranomaiskohtauksissa. Teoksessa Hiitola, Johanna, Anis, Merja & Turtiainen, Kati (toim.) Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Vastapaino. Tampere.
- Kuusio, Hannamaria & Koponen, Päivikki. 2019. Lääkärin vastaanottopalvelujen koettu tarve ulkomaalaistaustaisten kokemuksissa Suomessa. Teoksessa Kazi, Villiina & Alitolppa-Niitamo, Anne & Kaihovaara, Antti (toim.) Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta. TEM oppaat ja muut julkaisut 2019:10. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Laitinen, Kari, Jukarainen, Pirjo & Boberg, Henrik. 2016. Maahanmuutto & turvallisuus – Arvioita nykytilasta ja ennusteita tulevaisuudelle. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 7/2016.
- Laki kotoutumisen edistämisestä 2010/1386. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>
- Larja, Liisa & Sutela, Hanna, 2015. Työllisyys. Teoksessa Nieminen, Tarja, Sutela, Hanna & Hannula, Ulla. (toim.) Ulkomaista syntyperää olevien työ- ja hyvinvointi Suomessa 2014. Tilastokeskus. Helsinki.
- Lyytinen, Eveliina. 2019. Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa. 16-24. Siirtolaisinstituutti. Painosalama Oy. Turku
- Maahanmuuttovirasto. 2016. Vuonna 2015 myönnettiin hieman yli 20 000 oleskelulupaa, uusia suomen kansalaisia reilut 8000. Viitattu 8.5.2021. Saatavissa: <https://migri.fi/-/vuonna-2015-myonnettiin-hieman-yli-20-000-oleskelulupaa-uusia-suomen-kansalaisia-reilut-8-000>
- Maahanmuuttovirasto. 2021. Luvat ja kansalaisuus. Kiintiöpakolaiset. Viitattu 25.5.2021. Saatavissa: <https://migri.fi/kiintiopakolaiset>
- Maahanmuuttovirasto. 2021. Luvat ja kansalaisuus. Työnteko-oikeus. Viitattu 25.5.2021. Saatavissa: <https://migri.fi/hakijan-tyonteko-oikeus>

- Maahanmuuttovirasto. 2021. Maahanmuuton tilastot 2020: Suomeen muutetaan useimmiten työn takia, korona vaikutti hakemusten määrään. Viitattu 2.6.2021. Saatavissa: <https://migri.fi/-/maahanmuuton-tilastot-2020-suomeen-muutetaan-useimmiten-tyon-takia-korona-vaikutti-hakemusten-maaraan>
- Maahanmuuttovirasto. 2021. Oleskelulupa – oleskelulupatyypit. Viitattu 15.6.2021. Saatavissa: <https://migri.fi/oleskelulupatyypit>
- Maahanmuuttovirasto. 2021. Perheenyhdistäminen. Millaista toimeentuloa hakijoilta edellytetään? Viitattu 22.6.2021. Saatavissa: <https://migri.fi/perheenyhdistaminen>
- Mäkelä, Marjo. 2016. Kiintiöpakolaisten valinta. Teoksessa Gothoni, Raili & Siirto, Ulla. (toim.) Pakolaisuudesta kotiin. 77-79. Gaudeamus. Tallinna.
- Nieminen, Tarja & Larja, Liisa. 2015. Työttömyys ja työvoiman ulkopuolella olevat. Teoksessa Nieminen, Tarja, Sutela, Hanna & Hannula, Ulla. (toim.) Ulkomaista syntyperää olevien työ- ja hyvinvointi Suomessa 2014. Tilastokeskus. Helsinki.
- Pare, Gyu & Kitsiou, Spyros. Methods for literature reviews. Teoksessa Lau, Francis & Kuziemsky, Craig. (toim.) Handbook of eHealth evaluation: An evidence-based approach. 2016. University of Victoria. Canada. Viitattu 11.7.2021. Saatavissa: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK481583/>
- Pakolaisneuvonta. 2021. Tietoa pakolais- ja ulkomaalaisoikeudesta. Paperittomat. Helsinki. Viitattu 20.5.2021. Saatavissa: <https://www.pakolaisneuvonta.fi/asiantuntijajarjesto/tietoa-pakolais-ja-ulkomaalaisoikeudesta/paperittomat/>
- Pöyhönen, Sari, Tarnanen, Mirja, Vehviläinen, Eeva-Maija, Virtanen, Aija & Pihlaja, Lenita. 2010. Osallisena Suomessa – Kehittämissuunnitelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Rask, Shadia & Castaneda, Anu, 2020. Syrjintäkokemukset ja niiden yhteys hyvinvointiin ja kotoutumiseen ulkomaalaistaustaisessa väestössä. Teoksessa Kazi, Villiina & Alitolppa-Niitamo, Anne & Kaihovaara, Antti (toim.) Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta. TEM oppaat ja muut julkaisut 2019:10. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Salminen, Ari. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopisto. Vaasa.
- Saukkonen, Pasi. 2020. Suomi omaksi kodiksi – Kotouttamispolitiikka ja sen kehittämismahdollisuudet. Gaudeamus. Tallinna.

- Saurama, Erja, Nurmi, Anna & Heino, Päivi. 2020. Pakotettu muutto ja ontologisen turvallisuuden rakentuminen. *Yhteiskuntapolitiikka* 85. 2020:2.
- Shutes Isabel. 2016. *Citizenships and Migration*. Teoksessa Dean Hartley & Platt Lucinda (toim.) *Social advantage and disadvantage*. Oxford University Press. Oxford.
- Sisäministeriö. 2020. Kiintiöpakolaisten vastaanotto on tapa auttaa kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevia. Helsinki. Viitattu 28.5.2021. Saatavissa: <https://intermin.fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat-ja-pakolaiset/kiintiopakolaiset>
- Sisäministeriö. 2020. Pakolainen pakenee vainoa kotimaassaan. Helsinki. Viitattu 27.5.2021. Saatavissa: <https://intermin.fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat-ja-pakolaiset>
- Sisäministeriö. 2020. Suomi panostaa työvoiman maahanmuuttoon. Helsinki. Viitattu 27.5.2021. Saatavissa: <https://intermin.fi/maahanmuutto/tyovoiman-maahanmuutto>
- Skogberg, Natalia & Koponen, Päivikki. 2019. Terveiden yhteys työssäoloon koko väestössä ja ulkomaalaistaustaisilla. Teoksessa Kazi, Villiina & Alitolppa-Niitamo, Anne & Kaihovaara, Antti (toim.) *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta*. TEM oppaat ja muut julkaisut 2019:10. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Sotkasiira, Tiina. 2018. Kotoutumista vai hyvinvointia? – Metafora-analyysi syrjäseutujen kotopalveluista. Teoksessa Hiitola Johanna, Anis Merja & Turtiainen Kati (toim.) *Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi*. Vastapaino. Tampere.
- Suokonautio, Jaana. 2008. *PALAPELIN PALAT PAIKOILLEEN – Maahanmuuttajien kokemuksia kotoutumiskoulutuksesta ja ehdotuksia sen kehittämiseksi*. Jyväskylän Yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.
- Suomen pakolaisapu. 2020. Sanasto. Helsinki. Viitattu 22.5.2021. Saatavissa: <https://pakolaisapu.fi/sanasto/>
- Suomen pakolaisapu. 2020. Pakolaisuus Suomessa. Helsinki. Viitattu 22.5.2021. Saatavissa: <https://pakolaisapu.fi/pakolaisuus-suomessa/>
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Rikos- ja pakkokeinotilasto. Viranomaisten Tietoon Tullut Rikollisuus 2018. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu: 6.6.2021. Saatavissa: http://www.stat.fi/til/rpk/2018/13/rpk_2018_13_2019-05-16_tie_001_fi.html

- Tarnanen, Mirja & Pöyhönen, Sari. 2011. Maahanmuuttajien suomen kielen taidon riittävyys ja työllistymisen mahdollisuudet. *Puhe ja Kieli* 31:4, 139-152.
- Tilastokeskus. 2021. Väestö. Turvapaikanhakijat ja pakolaiskiintiö. Helsinki. Viitattu 29.6.2021. Saatavissa: https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#Turvapaikanhakijat%20ja%20pakolaiskiinti%C3%B6
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. 81-82, 111, 119 & 124. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Turtiainen, Kati, Kokkonen, Tuomo & Viitasalo, Katri. 2018. Aktiivisen kansalaisuuden mahdollisuudet kotouttamistyön ulkoisten ehtojen ja maahanmuuttajien tarpeiden ristipaineessa. *Janus* Vol. 26 (4). 343-360.
- Terveystieteiden tutkimuskeskus. 2021. Maahanmuutto ja kulttuurinen moninaisuus – kotoutuminen. Helsinki. Viitattu 30.5.2021. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/kotoutuminen-ja-osallisuus/kotoutuminen>
- Työ- ja elinkeinoministeriö. 2021. Kotoutumisen kaksisuuntaisuus. Viitattu 2.6.2021. Saatavissa: <https://kotouttaminen.fi/kotoutumisen-kaksisuuntaisuus>
- Vaalavuo, Maria. 2019. Ulkomaalaistaustaisten taloudellinen tilanne Suomessa. Teoksessa Kazi, Villiina & Alitolppa-Niitamo, Anne & Kaihovaara, Antti (toim.) *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta. TEM oppaat ja muut julkaisut 2019:10*. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Vilkama, Katja. 2011. Yhteinen kaupunki, eriytyvät kaupunginosat? Kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten alueellinen eriytyminen ja muuttoliike pääkaupunkiseudulla. *Tutkimuksia* 2011/2. Helsingin kaupunki. Tietokeskus.
- Yhdenvertaisuuslaki 2014/1325. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141325#L3P8>

LIITTEET

LIITE 1, TUTKIMUSAINEISTO

Teoksen tiedot	Teoksen aihe
Kokkonen, Lotta. 2010. Pakolaisten vuorovaikutussuhteet - Keski-Suomeen muuttaneiden pakolaisten kokemuksia vuorovaikutussuhteistaan ja kiinnittymisestä uuteen sosiaaliseen ympäristöön. Jyväskylän yliopisto.	Lotta Kokkosen väitöskirja pakolaisten vuorovaikutussuhteista perheeseen, kantaväestöön ja viranomaisiin.
Castaneda, Anu & Kuusio, Hannamaria. 2019 Sosiaalinen hyvinvointi, kotoutuminen ja terveys sekä näiden väliset yhteydet Suomen ulkomailla syntyneessä väestössä. Teoksessa Kazi, Villiina & Alitolppa-Niitamo, Anne & Kaihovaara, Antti (toim.) Kotoutumisen kokonaiskat- saus 2019: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta. TEM oppaat ja muut julkaisut 2019:10. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.	Anu Castanedan ja Hannamaria Kuusion tutkimus, joka käsittelee pakolaisten hyvinvointia ja siihen vaikuttavia tekijöitä Suomessa.
Kokkonen, Lotta. 2018. Pakolaisten sosiaalinen tuki viranomaiskohtaamisissa. Teoksessa Hiitola, Johanna, Anis, Merja & Turtiainen, Kati (toim.) Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Vastapaino. Tampere.	Lotta Kokkosen tutkimus siitä miten pakolaisten vuorovaikutussuhteet muodostuvat ja millaisina ne näyttäytyvät Suomessa.
Rask, Shadia & Castaneda, Anu, 2020. Syrjintäkokemukset ja niiden yhteys hyvinvointiin ja kotoutumiseen ulkomaalaistaustaisessa väestössä. Teoksessa Kazi, Villiina & Alitolppa-Niitamo, Anne & Kaihovaara, Antti (toim.) Kotoutumisen	Shadia Raskin ja Anu Castanedan tutkimus, jossa ilmenee millaisena pakolaisten kokema syrjintä esiintyy ja kuinka se vaikuttaa heidän hyvinvointiinsa.

<p>kokonaiskatsaus 2019: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta. TEM oppaat ja muut julkaisut 2019:10. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.</p>	
<p>Kuusio, Hannamaria & Koponen, Päivikki. 2019. Lääkärin vastaanottopalvelujen koettu tarve ulkomaalaistaustaisten kokemuksissa Suomessa. Teoksessa Kazi, Villiina & Alitolppa Niitamo, Anne & Kaihovaara, Antti (toim.) Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta. TEM oppaat ja muut julkaisut 2019:10. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.</p>	<p>Hannamaria Kuusion ja Päivikki Koposen tutkimus pakolaisten lääkäripalvelujen tarpeesta sekä syistä palvelujen tarpeelle.</p>
<p>Tuomola, Pekka. 2016. Pakolaisten terveysriskit. Teoksessa Gothoni, Raili & Siirto, Ulla. (toim.) Pakolaisuudesta kotiin. Gaudeamus. Tallinna.</p>	<p>Pekka Tuomolan tutkimus pakolaisten kokemista terveysriskeistä, mielenterveydenhäiriöistä sekä niihin vaikuttavista tekijöistä.</p>
<p>Hammar, Sari & Katisko, Marja. 2016. Pakolaisesta täysivaltaiseksi asukkaaksi. Teoksessa Gothoni, Raili & Siirto, Ulla. (toim.) Pakolaisuudesta kotiin. Gaudeamus. Tallinna.</p>	<p>Sari Hammarin ja Marja Katiskon tutkimus, joka käsittelee pakolaisten asumisen haasteista sekä heidän asemaansa vuokra-asuntomarkkinoilla.</p>
<p>Castaneda, Anu, Mäki-Opas, Johanna, Jokela, Satu, Kivi, Nina, Lähtenmäki, Minna, Miettinen Tanja, Nieminen, Satu, Santalahti, Päivi & PALOMA-asiantuntijaryhmä. 2018. Pakolaisten mielenterveyden tukeminen Suomessa – PALOMA-käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy. Helsinki.</p>	<p>PALOMA-tutkijaryhmän käsikirja pakolaisten terveydellisistä haasteista. Kirja käsittelee laajasti pakolaisten kotoutumista eri yhteiskunnan osa-alueilla ja tästä syystä se valikoitui osaksi tutkimusaineistoa, vaikka kirja ei ole itsessään tutkimus.</p>
<p>Huttunen, Laura. 2004. Kotona,maanpaossa,matkalla – kodin merkitykset maahanmuuttajien omaelämänkerroissa. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki.</p>	<p>Laura Huttusen tutkimus siitä, miltä pakolaisten tulevaisuus näyttää Suomessa ja mitkä tekijät vaikuttavat pakolaisten juurtumiseen uuteen kotimaahan.</p>
<p>Huttunen, Laura. 2004. Kasvoton ulkomaalainen ja kokonainen ihminen: Marginalisoiva kategorisointi ja maahanmuuttajien</p>	<p>Laura Huttusen tutkimus pakolaisten syrjinnästä ja erityisesti siitä, mitkä tekijät vaikuttavat siihen, että pakolaisia kokevat syrjintää.</p>

<p>vastastrategiat. 134-154. Teoksessa Jokinen Arja, Huttunen Laura & Kulmala Anna (toim.) Puhua vastaan ja vaieta. 2004. Tammer-Paino. Tampere.</p>	
<p>Suokonautio, Jaana. 2008. PALAPELIN PALAT PAIKOILLEEN - Maahanmuuttajien kokemuksia kotoutumiskoulutuksesta ja ehdotuksia sen kehittämiseksi. Jyväskylän Yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.</p>	<p>Jaana Suokonaution väitöskirja, jossa on esitelty ratkaisuehdotuksia kotoutumiskoulutuksen kehittämiseksi, jotta maahanmuuttajat oppisivat suomen kieltä nykyistä paremmin.</p>
<p>Ekberg-Kontula, Petra. 2000. "Toimettomuus tylsistää" - Pääkaupunkiseudulla asuvat afrikkalaiset maahanmuuttajanaiset ja heidän näkemyksensä koulutuksesta ja työllistymisestä. Valtioneuvoston julkaisuja 2000:14. Helsinki.</p>	<p>Petra Ekberg-Kontulan tutkimus, joka käsittelee osaksi somalialaisnaisten kotoutumista ja siihen vaikuttavia tekijöitä, erityisesti koulutusta ja työtä.</p>
<p>Ahmad, Ahklaq. 2020. Kokeellinen tutkimus etniseen alkuperään perustuvasta syrjinnästä suomalaisilla työmarkkinoilla. Teoksessa Kazi, Villiina & Alitolppa-Niitamo, Anne & Kaihovaara, Antti (toim.) Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta. TEM oppaat ja muut julkaisut 2019:10. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.</p>	<p>Ahklaq Ahmadin kokeellinen tutkimus, joka tuo ilmi pakolaisten kokeman syrjinnän suomalaisilla työmarkkinoilla.</p>
<p>Shutes Isabel. 2016. Citizenships and Migration. Teoksessa Dean Hartley & Platt Lucinda (toim.) Social advantage and disadvantage. Oxford University Press. Oxford.</p>	<p>Isabel Shutesin tutkimus käsittelee pakolaisten työllistymistä EU-maissa suhteessa maiden kantaväestöihin.</p>
<p>Vilkama, Katja. 2011. Yhteinen kaupunki, eriytyvät kaupunginosat? Kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten alueellinen eriytyminen ja muuttoliike pääkaupunkiseudulla. Tutkimuksia 2011/2. Helsingin kaupunki. Tietokeskus.</p>	<p>Katja Vilkaman tutkimus joka käsittelee pakolaisten asumisesta ja asumisen vaikutuksista heidän elämänsä Suomessa.</p>

<p>Hiitola, Johanna & Vuori, Jaana. 2018. Afganilaisten pakkomuuttajien arjen kansalaisuus ja toiminnan mahdollisuudet. <i>Janus</i> Vol. 26 (4). 326-342.</p>	<p>Johanna Hiitolan ja Jaana Vuoren tutkimus käsittelee pakolaisten arjen kansalaisuutta sekä heidän oikeuksiensa toteutumista Suomessa.</p>
<p>Turtiainen, Kati, Kokkonen, Tuomo & Viitasalo, Katri. 2018. Aktiivisen kansalaisuuden mahdollisuudet kotouttamistyön ulkoisten ehtojen ja maahanmuuttajien tarpeiden ristipaineessa. <i>Janus</i> Vol. 26 (4). 343-360.</p>	<p>Kati Turtiaisen, Tuomo Kokkosen ja Katri Viitasalon tutkimus käsittelee pakolaisten aktiivisen kansalaisuuden muodostumista ja heidän oikeuksien toteutumista.</p>
<p>Tarnanen, Mirja & Pöyhönen, Sari. 2011. Maahanmuuttajien suomen kielen taidon riittävyys ja työllistymisen mahdollisuudet. <i>Puhe ja Kieli</i> 31:4, 139-152.</p>	<p>Mirja Tarnanen ja Sari Pöyhösen tutkimus, josta ilmenee pakolaisten kielitaidon yleinen taso ja siihen vaikuttavat tekijät.</p>
<p>Saukkonen, Pasi. 2020. Suomi omaksi kodiksi – Kotouttamispolitiikka ja sen kehittämismahdollisuudet. <i>Gaudeamus</i>. Tallinna.</p>	<p>Pasi Saukkosen kirja, joka käsittelee monipuolisesti maahanmuuttajien sekä tarkennetusti myös pakolaisten kotoutumista ja siihen liittyviä tekijöitä.</p>
<p>Nieminen, Tarja & Larja, Liisa. 2015. Työttömyys ja työvoiman ulkopuolella olevat. Teoksessa Nieminen, Tarja, Sutela, Hanna & Hannula, Ulla. (toim.) <i>Ulkomaista syntyperää olevien työ- ja hyvinvointi Suomessa 2014</i>. Tilastokeskus. Helsinki.</p>	<p>Tarja Niemisen ja Liisa Larjan UTH-tutkimukseen perustuva raportti, joka tuo ilmi mielestäni tutkimuksen kannalta oleellisia tilastoja pakolaisten kielitaitoon liittyen. Raportti ilmentää tilastojen valossa pakolaisten kielitaidon tilaa Suomessa.</p>
<p>Saurama, Erja, Nurmi, Anna & Heino, Päivi. 2020. Pakotettu muutto ja ontologisen turvallisuuden rakentuminen. <i>Yhteiskuntapolitiikka</i> 85. 2020:2.</p>	<p>Erja Sauraman, Anna Nurmen ja Päivi Heinin tutkimus siitä, mitkä tekijät vaikuttavat pakolaisten koettuun turvallisuuteen Suomessa.</p>
<p>Vaalavuo, Maria. 2019. Ulkomaalaistaustaisten taloudellinen tilanne Suomessa. Teoksessa Kazi, Villiina & Alitolppa-Niitamo, Anne & Kaihovaara, Antti (toim.) <i>Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: Tutkimusartikkeleita</i></p>	<p>Maria Vaalavuon tutkimus, josta ilmenee maahanmuuttajien ja pakolaisten inhimillisen pääoman, eli työkokemuksen ja suoritettujen opintojen hyödyntämisen haasteet Suomessa.</p>

kotoutumisesta. TEM oppaat ja muut julkaisut 2019:10. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.	
---	--